

Mária Terézia magyar dikaszteriális tanácsosai 1740–1780

FALLENBÜCHL ZOLTÁN

A királyi tanács és a testületi ügyintézés

Az újkori állami – uralkodói – ügyintézés alapja szinte az egész Európában a középkori királyi tanács, a "consilium regium" volt. Ebben a középkori tanácsban egyfelől az ország nagyjainak – egyháziaknak és világiaknak – az uralkodóval való korregenciája és egyetértése nyilvánul meg, másfelől ez hordozza a szakszerűség és az uralkodói információs bázis alapvető vonásait is. Ugyanis a királyi tanácsban nemcsak a rendeket képviselik az országnagyok, hanem a helyi és személyi viszonyokkal ismerős szakértőket is. A középkori királyi tanácsokból így tehát, a római jog elveinek általánossá válásával szükségképpen kellett alakulnia egy szakértői tanácsnak, amely az uralkodónak még akkor is segítségére van, ha az személyes döntéseivel, egyéni meglátásai alapján kívánja országa ügyeit intézni, s a törvények egyéni értelmezésével alig korlátolt, vagy éppen korlátlan hatalomra törekszik. A szakértőket egyes részletkérdésekben az ilyen uralkodó sem nélkülözheti, tanácsaikat ki kell kérnie, másként uralma könnyen légüres térbe kerülhet a reális viszonyok nem-ismerése miatt. Így a királyi tanács az újkori fejedelmi abszolútizmust megelőző korszakban is már az állami igazgatás és a fejedelmi jogszolgáltatás legjobb eszköze; nemcsak a centralizált hagyományú országokban található meg, mint amilyen Magyarország, vagy Svédország, hanem a feudális megosztottság állapotában lévőkben is: a Német–Római Birodalomban, Franciaországban, Angliában, Kasztíliaiban, és különös fejlettséggel Burgundiában.

Magától értetődik azonban, hogy a különböző funkciók és ezek ismeretanyagának gyarapodása olyan irányban hat, hogy idővel egy tanács nem is bizonyul elégnek, hanem, főként a jogszolgáltatás és a gazdasági feladatok terén, külön–külön szakértői tanácsok alakítása válik szükségessé, kevesebb, de jól informált és jól képzett személyből, s az eredetileg egységes Consilium Regium hovatovább egy jogtudó és egy pénzügyi–gazdasági (többnyire domaniális eredetű, tehát az uralkodói birtokra támaszkodó) tanácsra válik szét. Főpapok, főurak mindegyikben maradnak, de most már mint a király személyes bizalmi emberei, s mellettük megjelennek a jogtudósok is. Valamivel későbbi fejlődési foknak látszik, s inkább a gazdasági, hadellátási feladatok céljaival összefüggően jönnek létre a hadi tanácsok, amelyekből természetesen az operatív hadműveleti feladatok szakértőit, a fegyverviselő katonákat sem lehet kihagyni, annál kevésbé, mert ezek gazdasági szakértőknek nem, csak a köztük élő, hadban jártas vezéreknek engedelmeskednek. A hadi tanácsok már a többé-kevésbé rendszeres, az állandó sereg felé lévő fejlődés során nyerik végleges alakjukat; de gyökereik szintén középkori, a csaták előtt az uralkodó alvezéreiből esetről esetre összehívott haditanácsokban rejlik. Igazi testületté azonban az állandó jellegű hadellátás szükségletei teszik ezeket.

A királyi tanácsok a XV–XVI. században már elnyerik azt a kialakultsági fokot, amely azután utóbb, a XVII–XVIII. század igazgatásában végleges ismertetőjelükké válik. Ez a kialakultság több tényezőből tevődik össze. Ezek: a rendszeresség, a bizalmasság, a javadalmazottság és a felelősség.

A rendszeresség az összejövételben és a konzultációban nyilvánul meg. Meghatározott időpontban és helyen, az uralkodó székhelyén összejönnek, és megvitatják az eléjük kerülő ügyeket, s javaslatot tesznek az uralkodónak a határozathozatalra, esetleg kisebb jelentőségű ügyekben maguk is hoznak határozatot az uralkodó felhatalmazásával.

A bizalmasság az ügyek tárgyalásában nyilvánul meg. Semmit, amit az üléseken megtárgyaltak, nem szabad senki kívülállóval közölni, nehogy abból jogosulatlan előny, vagy kár származzék.

A javadalmazottság a tanácsosok egzisztenciális biztosítéka. Lehet természetbeni, pl. ellátás, esetleg birtokadomány, de többnyire, és egyre fokozódóan rendszeres pénzbeli illetmény is. Az előbbi fokozatosan veszít, az utóbbi fokozatosan nyer jelentőségben. A javadalmazottság mintegy az uralkodó hálájának jele, a fáradságért és felelősségért való kárpótlás, illetve ellenszolgáltatás.

A felelősség a tanácsban adott véleményért való köteles helytállást jelenti. Hibás, kellően át nem gondolt javaslatért a tanácsos büntetést kaphat, amely az elmozdítástól a bebörtönzésen át a fejesztésig terjedhet. A felelősség elve tehát szigorú szabályozást jelent, még akkor is, ha szigorú büntetésre ritkán kerül sor.

A királyi abszolútizmus korszakában ez a kialakultság már szinte Európaszerte egyéges típusú tanácsosi követelményrendszerben testesül meg.

A tanácsosok szakemberek, vagy legalábbis egy-egy kérdés jó ismerői, az uralkodó feltétlen hívei, akik írásbeliség útján intézik a felmerülő ügyeket, nem közvetlenül az uralkodó, hanem a testületük élére kinevezett bizalmi ember, a tanács elnökének vezetése alatt, aki viszont személyes kapcsolatban van állandóan az uralkodóval, és tőle kapja az intenciókat. A tanácsosok munkáját írásos instrukciók szabályozzák, az írásbeli munkák elvégzésére irodai személyzet áll a rendelkezésükre; az ügyek előkészítésében pedig szakértő titkárok működnek közre, akik előkészítik a tanácsülésre kerülő kérdések tárgyalását, s akik ellenőrzik a határozatok írásos rögzítését, és gondoskodnak arról is, hogy a tanács írásos közlései a határozatokról eljussanak a megfelelő helyre. A titkárok tehát kulcspozíciót töltenek be, belőlük idővel gyakran lesz tanácsos is; de a titkárrá levéshez huzamosabb irodai, vagy külső területi adminisztrációs tevékenységen, sikeres munkán át vezet az út. A tanácsosok tehát így módon fel vannak mentve az adminisztratív munkáktól, funkciójuk konzultatív, véleményadó, azután pedig együttesük hozza a döntéseket is. Így módon, bár a titkárok szerepe az előkészítésben igen fontos, néha elhatározó is, a döntések mégis a tanácsosi testületben születnek meg. Az tehát, hogy milyenek lesznek a döntések, elsősorban a tanácsosok képességén és jellemén múlik.

Ennek az ügyintézésnek az ereje a "több szem többet lát" elvének keresztülvételében van; gyengesége viszont az, hogy nagyon sok függ a tanácsosok egyéni tulajdonságaitól. Kétségkívül a határozathozatal így módon megfontoltabb, mintha egyetlen személy döntene; a megvesztegetés lehetősége is kisebb. Viszont ugyanakkor sok a meddő viták és a személyi ellentétek kirobbanásának esélye is, ami az ügyintézés gyorsaságát lefékezi. Bizonyos, hogy az ügyintézés minősége nagymértékben attól függ: milyen volt a tanácsosok előzetes kiválasztása, amit mai szóval úgy jellemezhetnénk, milyen volt a tanácsosi kinevezések politikája az uralkodó részéről. Nyilvánvalóan az uralkodó nem korlátlan számú személyből választhatott, csakis olyanokból, akik valamilyen oknál fogva alkalmasnak tünnek a számára, akiket megismert, vagy akiket környezete, az udvartartás tagjai, de főként bizalmi emberei ajánlottak neki.

Azok, akik tanácsosokat ajánlhattak, általában egész Európában vagy az egyháznagyk, a főpapok soraiból kerültek ki, vagy az országos méltóságok világi viselői közül. Az uralkodó udvarához közel élve, vele személyes kontaktusban voltak, és az uralkodó számára ők képezték a személyi ügyekben az elsődleges információs bázist.

A XV. században a legtöbb európai országban az egyháznagyk is jórészt a főnemes-ség fiaiból kerülnek ki, főként annak az uralkodói gyakorlatnak a következtében, amely az érseki és a püspöki székek betöltésében a római Szentszék döntési jogát korlátozza. Az investitúrának a világi, uralkodói hatalom számára a saját akaratának érvényesítésében fontos szerepe volt. A királyi hatalom, legitimitásának bizonyítása érdekében előszere-tettel támaszkodik a természetfeletti tekintélyű Egyházra, s gyakorlatban konkrétan a birtokaik miatt hatalmas, de coelibátusban élő főpapokra, a dinasztiaalapítás potenciális lehetőségével bír, nős, leányágon sokszor több-kevesebb királyi vért felmutató világi országnagykokkal szemben is, akik esetleg trónjára veszedelmesek lehetnek. Fontos szempont, hogy az egyháziak sokkal képzettebbek, műveltebbek, mint a világiak, kormányzási módszereik kifinomultabbak, mint a harcoló-vadászó főurakéi. Ezért azután a consilium regium is zömében egyházi színezetű, amin igazában csak a XVI. században történik változás. Ebben az évszázadban alakul ki véglegesen Európaszerte a tanácsi ügyintézés gyakorlata is, országonként különböző fejlettséggel, de mindenütt meglehetősen stabilitással. A reformáció után a katolikusnak maradt országokban az egyháziak általában, ha csökke-nő arányban is, de megőrzik befolyásukat a Consilium Regiumban, a protestáns-sá lett orszá-gokban általában kiszorulnak onnan, vagy szerepük névlegessé zsugorodik. De ebben az időszakban már nem az Ecclesia az egyetlen stabil tényező, hanem a feudális erőket megzabolázó, uralmát módszeresen kiépítő, örökletes dinasztikus királyság is. A XVI. szá-zad végétől stabilizálódtak az európai dinasztikiak, azok az uralkodóházak, amelyek mind-egyikének megvan a maga hagyományos – írásban rendszerint le nem fektetett, de tényle-gesen gyakorolt – kormányzati módszere és az ezzel összefüggő személyi kiválasztási elve, mai szóval élve személyi politikája.

Az abszolútizmus és az uralkodói tanácsok

A XVIII. század elején az uralkodói tanácsok jellege egész Európában nagyon hasonló, és úgy összetételét, mint funkcióit tekintve sok rokonvonást mutat. Akár Reichshofratot nézzük, akár a francia Conseil du Roi-t, akár a spanyol Consejokat, a brit Privy Councilt, a Conseil de Brabantot, vagy akár a velencei Gran Consiglio-t tekintjük meg behatódiban, mindenütt nyilvánvaló néhány igen hasonló tulajdonság. A tanácsok a lakosság meghatározott rétegeiből, vagy tehetségesnek ítélt idegenekből rekrutálódnak; mindenütt inkább őrizői, semmint kezdeményezői szerepet játszanak; adminisztratív szubaltern és konzultatív vezetői funkciók személyileg is egyre jobban elválnak egymástól, azaz a tanácsosság egyre inkább "kívülről", azaz nem a hivatalszervezetben felnőtt és kiképződött emberekből kerül ki. Sorolni lehetne még néhány hasonlóságot, a lényeg azonban most csupán az, hogy megállapítsuk: a különböző országokban a különféle tanácsok hasonló tendenciát áruznak el.

Az egyik tendencia azonban, amit különösen ki kell emelni, a legtöbb abszolút kormányzat alatti államban a nem nemesi jogászelem szerepe. Az uralkodók a tanácsokba régi jogon bekerülő, a nemesi szolidaritást magukkal hozó emberekkel szemben szívesen veszik őket szaktudásuk miatt. A jogfejlődés eltérő volta következtében egyes helyeken külön testületté válnak a tanácsban (Gelehrtenbank); másol és máskor megremesítve kerülnek be a tanácsokba. Magyarországon, ahol a kormányzás a nemesi rendi igényeket elfogadni kényszerült, az utóbbi volt az eset.

A másik tendencia az idegenek jelentőségének növekedése. Ezen a téren az egyes európai országok közt jelentősek a különbségek, de a különbségek többnyire csak onnan adódnak, mennyire akadtak az uralkodó számára alkalmas kezdeményező személyiségek a saját alattvalók sorából. A Bourbon politika Franciaországban, Spanyolországban sokkal kevésbé szorult idegenekre, mint a Habsburg; igaz, az utóbbinak utánpótlási rezervoárul rendelkezésre állt az egész Német-Római-Birodalom, Németalföld, Lotharingia és Lombardia nem német kultúrájú vezetőrétegeivel együtt. Magyarországon, mint Habsburg kézen lévő királyságban, az idegenek iránt nyitottabb tendencia érvényesült.

A XVII–XVIII. század folyamán Európa-szerte, különösen az abszolutisztikusan kormányzott államokban magának a nemességnek a helyzete is alapvetően megváltozott. A régi, középkori gyökerű funkcion alapuló nemesség, melyet a fegyveres szolgálat különböztetett meg, nem annyira a római jog, mint inkább a humanizmus korától egyre jobban terjedő antik emberszemlélet hatására veszítette el eredeti tartalmát.

A humanizmustól kezdődően ugyanis az államról vallott felfogás változott alapvetően. A középkori államfelfogás szakrális, a természetfeletti szolgálatában áll, a közjót is ezért szolgálja. Az újabb, a humanizmus hatására terjedő államfelfogás, mely a királyi abszolutista törekvéseknek kapóra jött, az evilági állam mindenhatóságát vallja, ami a gyakorlatban a fejedelem mindenhatóságát jelenti. Ennek gyökere a római császárság korának – a római irodalom korszakának – emberszemléletében van, mely az embert az államhatalom függvényének tekinti; az államhatalmat pedig a császár testesíti meg. Ennek újkori képviselői nemcsak Macchiavelli és Gianbattista Vico, de mindazok a gyakorlati politikusok is, mint pl. Richelieu, akik a királyi hatalom mindenhatósága kiépítésén dolgoztak.

Ebben a szemléletben változik a nemesség helye is. Már nem a régi germán Odal le származottja – egyébként is a társadalom azóta átrétegződött, – nem is a keresztény korban kialakult jogszolgáltató, a "ceux qui font droit" tagja, hanem maga is tulajdon, az uralkodó tulajdona. Paradox módon a nemesség helyzete az udvarba invitálással csak rosszabbodott. Mikor Pálffy János III. Károlyhoz "jobbágyi hódolatot" bemutatni megy, ez a szó szoros értelmében veendő. Nem a jobbágy név hasonlat jellegéről van szó, hanem arról, hogy Pálffy úgy érzi – és joggal, – hogy ő a király tulajdona. A nemesi "szabadság" – ami már csak a középkori közsabad korlátozott szabadsága, – a rendi törekvésekben nyilvánul meg, ha egyáltalán aktív; az udvartól való teljes elvonulásban, ha passzív. Arra, hogy egy nemes cselekvően "szabad" legyen, az kell, hogy a királyi szolgálat révén intézkedő pozíciót érjen el, a hadseregben, vagy az igazgatásban. De ehhez az udvaron át vezet az út. Előbb cifra udvari emberré, egyfajta lakájja válik az abszolút uralkodó embere, aztán kaphat csak funkciót.

Az uralkodói tanácsok a nemesember számára lehetőséget jelentenek arra, hogy egyfajta cselekvő szabadságra tegyen szert, azaz: saját társadalmi körének képviselőként vegyen részt a törvényhozásban, a jogszolgáltatásban, a végrehajtó hatalomban. A tanácsba való "beépülés" révén tovább képviselheti óhajait – és rokonsága, nemzetsége óhajait – az uralkodó számára esetleg kedvezőtlen szándékaival szemben is. Ugyanakkor azonban itt szembe kell találkoznia azokkal az emberekkel, akik saját köréből kerültek ugyan ki, de teljesen azonosultak az uralkodói szándékokkal, s akik a tanácsosságban csak hatalmat, de nem cselekvő szabadságot keresnek, akik teljesen és maradéktalanul vállalkoznak a nekik kiadott intenciók végrehajtására, akkor is, ha azok helyességéről nincsenek meggyőződve, és akkor is, ha azok érdeküket, vagy pontosabban: környezetük érdekeit sértik. A tanácsos helyzete tehát nem könnyű. Az alattvalók, kik előtt az uralkodó személye még tekintély, sosem az uralkodót magát hibáztatják – ezt nem tehetik, mert az felségsértés-

számba menne, – hanem a tanácsosait, akik nem ilyen védettek. Az is igaz viszont, hogy az uralkodói szándékok végrehajtásában nagyon jelentős a tanácsosok által kidolgozott "miként", a módszer kérdése.

Az abszolutizmus tendenciája mindenesetre a nemesi privilégiumok, a nemesi szabadságjogok fokozatos felszámolása és az egységesítés. A tanácsosnak ebben kell közreműködni. Helyzete a szó szoros értelmében paradox ott, ahol a tanácsokban, régi jogon még a rendi tagozódás érvényes: prelátusok, főnemesek és köznemesek képvisellete biztosítva van, és a tanácsosoknak közülük kell kikerülnie, ahol tehát nincs "Gelehrtenbank" jellegű intézmény. Magyarországon ez a helyzet. Az 1690-es kancelláriai reform és a Helytartótanács 1723–1724. évi szervezése ezt a rendi képviselést elfogadta. Így tehát Magyarországon a nagy kérdés az, hol legyenek a szakértők? Mivel a tanácsosok sorában a "születettek" mellett a "szakértők" kategóriája is szükséges, az utóbbiakat valamelyik "rend" keretén belül kell elhelyezni. Az, hogy az utóbbiak a köznemesi tanácsosok között keresendők, főként a hazai képzési viszonyok következménye volt.

A tanácsosok és a szubaltern tisztviselők

Az uralkodói tanácsok funkciómechanizmusa általában mindenütt a következő:

Minden kérelem, javaslat, levél, átirat a dikasztérium tanácsához érkezik, mert ez a tulajdonképpeni intézkedő szerv. Az iratok azonban előbb az iktatóhoz kerülnek, ki számbaveszi, nyilvántartásba teszi őket, azután kerülnek csak az érdemi ügyintézés előkészítő titkárokhoz, esetleg fogalmazókhoz; az előkészítés után kerülnek csak megvitatásra a tanács elé. Mindez, valamint a tanácsi határozat utáni továbbítás, illetve a megőrzés funkciója nagyobb szubaltern hivatali apparátust tesz szükségessé. Az alárendelt tisztviselők végzik az iratkezelés, -másolás, -rendezés, a számvitel ügyeit. Rendjük hierarchikusan épül fel; létszámukat a szükséglet határozza meg. Valamennyi európai dikasztériális intézményre közösen jellemző a XVIII. század folyamán, hogy a tanácsbeliek száma viszonylag nagy a szubalternekhez képest; de míg az ügyintézés technikai fejlődésével a tanácsosok száma eléggé korlátozható, addig a szubalternek száma az adminisztráción belül az írásos anyag nyilvántartásával és megőrzésével párhuzamosan gyorsan és nagymértékben növekszik, az arányok eltolódnak a szubalternek javára. Ezzel párhuzamosan jár az a fejlődés, hogy a szubalternek áttekintése az írásos anyag tekintetében lecsökken, csupán részfeladatokra szűkül le, így lehetőségük a tanácsi összfunckciók megismerésére, a "szakemberré válásra" az áttekintés síkján megcsappan. Részfeladatok ellátására korlátozódnak, és így egyre kevesebb a reményük arra, hogy a tanácsosok sorába bekerülhessenek. Míg a korábbi századokban a dikasztériumokban általában mindenütt az irodákban kezdődnek a magasabb hivatali pályafutások, addig a XVIII. században már csak kevés az ilyen pályakép. A legtöbb tanácsos kívülről kerül a központi hatóságokhoz. Ily módon a hivatali apparátus két, egymástól eléggé elkülönülő elemre oszlik: az egyik a tanácsosoké, akik szakértelmüket nem a hivatalon belül szerezték meg, a másik a szubalterneké, akiknek szakértelme csak az ügyek formai, de nem tartalmi intézésére korlátozódik. A szubordináció jellegéből folyik, hogy a formai ügyintézők megbecsülése erkölcsileg is anyagilag is szerényebb, mint a tartalmi ügyintézőké, a tanácsosoké. A két elem közti kapcsolat a titkárokon keresztül zajlik le, akik az ügyeket a tanácsülésre készítik elő, s akikből gyakran lesz tanácsos is.

A tanácsosok szempontjából vizsgálva a kérdést, ez úgy jelentkezik: milyen az az út, amelyen keresztül valaki kiemelkedhet a szubaltern helyzetből és bekerülhet a tanács tagjai közé?

Általában a legtöbb hivatalnál, de Magyarországon különösen a közvetlen út nehéz. A tanácsosoknak csak egy kis része kerül fel az irodai szolgálatból, s azok is többnyire csak címzetes tanácsosok. A legtöbben a birtokigazgatásnak, vagy a személyi összeköttetéseknek, az udvar felé való nexusoknak köszönhetik pályafutásukat; nagyon sokat számít a származás, a prominens családból való eredet, ami mellett az iskolai képzettség keveset tesz. Ez, mint *conditio sine qua non*, az irodánál sokkal fontosabban esik latba, mert a latin nyelvtudás formai biztosítéka; a tanácsosnál ellenben inkább gyakorlati ismereteket kívánnak meg, amelyeket iskolában elsajátítani nem lehet, sokkal inkább a mindennapi élet praxisa révén szereshetők meg. Paradox módon a tanácsosoktól inkább gyakorlatot, semmint elméleti képzettséget kívánnak.

Azokban az országokban, mint Franciaország, vagy Spanyolország, ahol az abszolutizmus már régebbi és hatásosabb, ahol régebbi hivatali apparátusok vannak, a szubalternek és tanácsbeliek egymáshoz való viszonya zártabb, kialakultabb. Magyarországon, ahol Mária Terézia trónralépésekor a legrégebbi dikasztérium, a Királyi Kamara szervezete sem merev; csupán 1720 május 16-án kelt királyi határozat szögezte le, hogy az írások és a gyakornokok a tanácsosokat és a titkárokat feletteseikként ismerjék el. 1740-ben a Magyar Királyi Kancellária mint az uralkodó személye körüli hivatal, szervezetében nem tekint vissza 50 évesnél régibb múltra; a Királyi Helytartótanács pedig éppen csak 16–17 esztendő. Erős szervezeti hagyományai tehát egyiknek sincsenek. Mindhárom hivatalnál sok a középkori vonás, mely az egyes állásoknál nem az állás funkcióját, hanem a betöltő személyiségét helyezi előtérbe. Így egy régi írnok például jelentősebb lehet, mint egy új és fiatal tanácsos. Kétségtelen, hogy ebben sok a reális elem: a korszak általános tendenciájára már nem jellemző. Tanácsbeli vezetők és szubaltern adminisztratív hivatalnokok közt ez mindenestre bizonyos feszültséget árul el a magyar hivataloknál.

Mária Terézia tanácsosai

Ha azt a kérdést vizsgáljuk: kiket tekinthetünk Mária Terézia tanácsosainak, nyomban felvetődik egy alapvető probléma. Ez pedig a kinevezések gyakorlatának témaköre.

Egy uralkodónak nyilvánvalóan kétféle tanácsosa van: az egyiket elődeitől öröklő, a másikat ő maga nevezi ki. Azonban azokat, akiket elődeitől örökölt, nem tekinthetjük a saját tanácsosainak, mégha működésüket el is fogadta.

Uralkodóváltozáskor Európa-szerre a XVIII. század elején még az volt a szokás, hogy az összes, régebbi kinevezéseket meg kellett erősíteni. A hivatalnok kinevezése még középkori szokás szerint "*durante beneplacito regio*", vagyis az uralkodó tetszésének tartamára szólt. Ha az uralkodó meghalt, és új következett, az új uralkodó új tanácsosokat alkalmazhatott: ezek az ő személyes szolgálatában álltak, tehát tőle függtek. Előde embe-reit megerősíthette, vagy el is bocsáthatta.

Hogy a magyar dikasztériumoknál Mária Terézia nem élt az elbocsátás jogával, annak okát elsősorban abban láthatjuk, hogy a dikasztériumok rendi képviselői alapon egészültek ki. Főpapi tanácsos helyére csak főpapot, főnemesi helyére csak főnemest, köznemes helyére csak köznemes lehetett kinevezni. A tanácsosok helyzetét pedig régebbi törvények is meglehetősen biztosították. A Kancelláriával már II. Ulászló és II. Lajos dekrétumai is foglalkoztak: 1608 óta ismételt törvények írták elő hazai, magyar tanácsosok alkalmazását. Ennél a dikasztériumnál régi törvények ereje érvényesült; a Helytartótanácsnál pedig az alapításkor tett törvénycikkek biztosították a rendek szerepét. Az uralkodó még legszabadabban a Kamara tanácsosainál rendelkezhetett volna, bár a rendi megkötések ott is fennálltak. De Mária Terézia trónralépésekor olyan helyzetben volt, hogy saját, labilis pozíciója meggyengítése nélkül nem gondolhattott nagyarányú személy-

cserére a tanácsosok között. A dikasztériumokat úgy kellett vennie, ahogyan azok voltak: személyi változtatásokra csak utóbb gondolhatott, mikor kormányzata már megerősödött, és a hadisíkerék éppen a magyar fegyverek eredményei következtében lehetővé tették a saját koncepció érvényesítését.

Mária Terézia tehát kezdetben nem hajtott végre nagy változtatásokat: átvette apja embereit.

Így maradtak meg a régebbi, III. Károly korabeli tanácsosok közül a Magyar Kancelláriánál Koller József (haláláig, 1745-ig), Palásthy Ferenc (1748-ig), Patachich Sándor báró (1747-ig), Adelffy János (1750-ig), ezek is halálukig. Megmaradt itt a III. Károly legutolsó idejében, 1739-ben kinevezett négy tanácsos is: Pálffy Miklós gróf (1746-ig), ki utóbb, 1758-tól 1761-ig kancellár volt, és egy szervezési javaslattal írta be nevét a magyar közigazgatás történetébe; azután Kollonics László gróf, ki 1758-ban mondott le, valamint a bécsi születésű, polgári eredetű Hüttner Johann Wasgottwill, kiváló büntetőjogász, ki a bécsi városi, ügyvédi, egyetemi tanári karrier útján az alsóausztriai kormányzástól került a Magyar Kancelláriához, és 1746-ban mondott le erről az állásáról. Megmaradt a magyar Nedeczky Károly is, ki kancelláriai tanácsossága két kerek évtizede után hunyt el 1759-ben.

A Helytartótanácsnál a főpapi tanácsosok közül megmaradt gróf Esterházy Imre (1747-ig), gróf Erdődy Gábor (1744-ig), gróf Berényi Zsigmond (1741-ig); a főurak közül gróf Erdődy György (1759-ig), gróf Károlyi Sándor (1743-ig, haláláig), gróf Esterházy Ferenc (1754-ig), gróf Esterházy József (1748-ig), gróf Zichy Károly (1741-ig), gróf Nádasdy Lipót (utóbb kancelláriai tanácsos, majd kancellár, 1746-ig), gróf Balassa Pál (1771-ig), gróf Esterházy János (1744-ig), gróf Keglevich József (1765-ig), gróf Erdődy Antal (1744-ig) és gróf Esterházy Miklós (1744-ig, majd 1748-tól 1755-ig). A köznemesi tanácsosok közül megmaradtak Sauska Ferenc (1754-ig), Fabiankovic György (1754-ig), Fáy Gábor (1749-ig), Szuhányi Márton (1754-ig), Festetich Kristóf (1743-ig), Pehm András (1749-ig) és Barinay László (1762-ig).

A Magyar Kamaránál is megmaradtak a régebbi tanácsosok: Mantelli Károly (1750-ig) Péterffy József Antal (haláláig, 1744-ig), Wildenfels Gerhard (haláláig, amely már 1741-ben bekövetkezett), Okolicsányi László (aki 1745-ben nyugalomba vonult), Weidinger Franz Xaver (1757-ben bekövetkezett haláláig), Jászy Pál (aki 1749-ben nyugalomba vonult, de 1760-ig szerepel a tiszti címtárakban). Megmaradt Maholányi József is (1746-ban bekövetkezett haláláig), Mednyánszky József (1748-ig, haláláig), Neffczern Jakab (1749-ig, amikor nyugdíjba vonult), Fischer Mihály egyben szepesi kamarai adminisztrátor (1745-ig), Kellern Karl báró (1750-ig, haláláig), Konckel Karl Ludwig (ugyancsak haláláig, 1761-ig), Niczky György ügyigazgató (1745-ig). Egyetlen olyan kamarai tanácsos van, akinek gyors távozása a királynő trónralépése után összefüggésben látszik lenni a magyar rendek előtti népszerűtlenségével, s ez Neffczern Wolf Conrad báró, aki III. Károly idején szervezőmunkájával, harmincadbérleti rendszerével, folyószabályozási terveivel tűnt ki, de a rendek érdekeit nem vette figyelembe, és a fiskus szempontjait is másodsorba helyezte a saját egyéni szempontjai mögé. Neffczern 1741-ben lemondott (valószínűleg közkívánatra), de 1756-ig azért tiszteletbeli kamarai tanácsos maradt. Így tehát az ő esetében sem volt teljes törésről szó.

Mint a sok felsorolt névből látható, Mária Terézia uralkodásának kezdetén még eléggé domináltak a III. Károly időszakából itt maradt dikasztériumi tanácsosok. Feltűnő a Helytartótanácsnál az Esterházyak nagy szerepe: a királynő trónralépésének évében egyszerre öt Esterházy ült a tanácsban, egyikük mint főpapi, a többiek mint főúri tanácsosok. Igaz, az Esterházy nemzetség különböző ágazataiból valók voltak, de mégis mutatják ennek a nemzetségnek rendkívüli szerepét III. Károly uralkodásának idejében. A nemzetség tagjai a Helytartótanácsban Mária Terézia uralkodásának kezdetén sem

szorultak vissza, sőt Ferenc kancellár volt 1762-től kezdve, de különösen érdekes – és bizonyára nem lehet véletlen, – hogy amíg 1760-ig a királynő még három Esterházyt nevezett ki a Helytartótanácsba (Dánielt 1749-ben, Károlyt 1750-ben, egy másik Károlyt, tinnini püspököt 1755-ben), 1760 után a nemzetség valamennyi tagja eltűnik a tanácsból, helyüket más magnáscsaládok tagjai foglalják el.

Mint az előbbeni felsorolásból látható, III. Károly tanácsosainak nagyrésze az 1740-es évek folyamán, körülbelül 1750-ig kihalt, vagy megvált tanácsosi állásától. 1760-ig a megmaradtak is három-négy kivétellel eltűntek a tanácsokból. A királynő uralmának félédejében tehát már csak mutatóban akadt a régiekből. Az olyan, mint gróf Balassa Pál, aki a királynő uralkodásának háromnegyed részéig működött, mindenképpen kivétel volt. Ekkorra a tanácsok személyi állománya már teljesen kicserélődött, és már csupa olyan tanácsost lehetett csak találni, akit már Mária Terézia nevezett ki.

A magyar főhivatalok (dikasztériumok) Mária Terézia korában

Mária Terézia trónraléptekor Magyarország közigazgatása a dualitás képét mutatta. Ennek a dualitásnak meghatározó tényezői a fejedelmi, a királyi és másfelől a rendi igazgatás. A kétfajta igazgatás egymás mellett s egymással összefonódva működött. Bár bizonyos területeken mindegyik magának igényelte a vezetést, funkciómegosztásról is beszélhetünk. Az a terület ugyanis, ahol a súrlódásra a legtöbb lehetőség nyílt: az igazgatószolgálat, lényegében rendi kézen maradt. A királyi hatalom inkább csak ellenőrzi az igazgatószolgálatot, semmint saját kezében tartja. Ezzel a rendeknek egy igen jelentős igénye teljesült, s ez a kompromisszum így nagyon is megfelelt a Habsburg kormányzati hagyománynak is, amely – rövid periódusokat leszámítva – nem a rendek megtörését, hanem azok szolgálatába állítását kívánta, amit viszont legjobban a nekik tett engedményekkel lehetett elérni. Mert igaz ugyan, hogy az ország bíraskodása élén a király környezetéhez, az udvarhoz, az aulához tartozó emberek állnak – a nádor, az országbíró, a városok ügyeiben a tárnokmester, azonkívül a személynök is – de mindezek az emberek a rendek soraiból kerülnek ki, s így személyükben a kompromisszumok feltételei eleve adva vannak. Az, amihez a királyi hatalom viszont következetesen ragaszkodott: a politikai igazgatás, a törvények végrehajtása közigazgatási úton, az a Helytartótanács felállítása óta szilárdan uralkodói kézen volt.

A három alapvető funkció közül a törvényhozó hatalmat az országgyűlés gyakorolja, de a királlyal együtt, s ebben a korszakban a kezdeményező az uralkodó. Mégis, itt korregenciáról beszélhetünk. A végrehajtó hatalmat az uralkodó gyakorolja, aki a rendek autonóm szervezeteit, a helyi igazgatást: a megyéket, a szabad királyi városokat a maga irányítása alá vonja a Helytartótanács révén, ha nem is változtatja őket pusztá akarátvégrehajtottá. A bírói hatalomban messzemenő engedményt kapnak a rendek: a megyéktől a kerületi táblákon át, a Kúriáig és a Hétszemélyes Tábláig mindenütt a rendek képviselői döntenek, csak a legfelső ellenőrzés a király udvari méltóságaié, akiket, középkori funkcióik meghagyása, vagy újjáélesztése mellett III. Károly mesterien igyekezett beépíteni reformtörekvéseibe.

A rendek önkormányzati szervei mellett, ill. fölöttük álltak Magyarországon a központi királyi közigazgatás szervei, a kormányshékek. A fejedelmi abszolutizmus idején – így Mária Terézia alatt is – kezükben tarthatták volna az ország tulajdonképpeni közigazgatását, ha kívülről nem korlátozta volna őket az ország rendi alkotmánya, sem pedig a saját magukban belülről ható rendi érdekek.

A három fő kormányshék a következő volt: 1. A *Magyar Királyi Udvari Kancellária* (Cancellaria Regia Hungarica, vagy: Hungarico-Aulica): az uralkodó személyes közigazga-

tási szerve. 2. A *Magyar Királyi Helytartótanács* (Consilium Regium Locumtenentiale Regni Hungariae), a legfőbb politikai hatóság. 3. A *Magyar Királyi Udvari Kamara* (Camera Regia Hungarica, vagy Hungarico-Aulica), az egykori királyi kincstár; ebben az időben a legfőbb pénzügyi hatóság. Mindhárom a testületi ügyintézés elvein épült fel. A magyar udvari kamara nem tévesztendő össze a bécsi udvari kamarával, amely a Habsburg örökös tartományok kormány szerve volt. Ez utóbbival a magyar udvari kamara, amely az alkotmány értelmében és elméletileg önálló volt, csak levélben érintkezett ugyan, ténylegesen azonban függő viszonyban állott. Mindemellett önállóságát és egyedül a király személyének való alárendeltségét állandóan hangsúlyozta. A magyar udvari kancellária Bécsben székel, a helytartótanács és a magyar udvari kamara viszont Pozsonyban, tehát magyar felségterületen.

A *Magyar Udvari Kancellária* mint kormányzék, Mária Terézia idejében még nem volt régi. Középkori gyökerekből nőtt ki, s a királyi titkárok rendszerén keresztül fejlődve, 1690-ben testületi ügyvitelű kormányzéké alakult át. Megőrizve a régi hagyományt, a főkancellári címet az ország legfőbb egyházi méltósága, az esztergomi érsek töltötte be. Jogállását Mária Terézia idejében az 1741. évi 10. valamint az 1751. évi 3. törvénycikk rendezte. A kancellár 1733-ig, az alkancellár 1725-ig ugyancsak püspök volt; Mária Terézia idején azonban már világiak, főnemesek váltották fel őket. Az udvari kancellária tanácsában főpapok, főnemesek és köznemesek foglaltak helyet. Ez utóbbiak közül kerültek ki az ügyek vitelét intéző tulajdonképpeni tisztviselők. Az udvari kancellária a tisztviselők számát tekintve nem volt nagy: 1740-ben csak 24 tisztviselője volt (ezek közül 8 volt a tanács tagja); ezenkívül 12 ágenst foglalkoztatott különböző ügyekben. A kancelláriai alkalmazottak sorába nem-nemeseket is felvettek. Nagyobb részük a királynő uralkodása alatt magyar nemesi címet is kapott. A magyar udvari kancellária tisztviselői erősebb szálakkal kötődtek az udvarhoz, mint az országhoz. Meg kell egyben azt is állapítanunk, hogy Mária Terézia alatt az udvari kancelláriában derék, hivatásos tisztviselők működtek, akik meglehetősen hosszú szolgálati idejükkel is kitűntek. A tisztviselők száma jelentős mértékben nőtt, és a királynő halálának évében, 1780-ban már 75-re emelkedett. Ezek közül azonban csak kilencen voltak a tanács tagjai.

A *Helytartótanács* Magyarország legfőbb politikai végrehajtó testülete volt. Ennek voltak már rövid életű elődei a XVI. és XVII. században is, így a Német Lovagrend fő- és nagymestere, Ampringen János-Gáspár alatt az 1673–1681. évi időszakban működő Gubernium. Ennek ellenére Mária Terézia uralkodása elején ez a kormányzék új dolog volt, alig 17 évre tekinthetett vissza. III. Károly uralkodása alatt az 1723. évi 92–102. törvénycikkek értelmében létesült. Bár ebbe a kormány szervbe épültek be a középkori udvari méltóságok, célját tekintve az abszolút királyi hatalom végrehajtó szerve kívánt lenni.

A tanács tagjai – éppen úgy, mint az udvari kancellária esetében – a főpapok, a fő- és köznemesek közül kerültek ki, meghatározott – bár nem mindig állandó – arányszám szerint. "Jogi képzettségük kara" (Gelehrtenbank) Magyarországon nem létezett: ehelyett azok a köznemesek töltötték be a kulcspozíciókat, akik a tulajdonképpeni tisztviselői szolgálatra alkalmasnak érezték magukat. A köznemességből származtak a tanács titkárai. A helytartótanácsnál a magyar nemesi rendhez való tartozás elméletileg valamennyi tisztviselő számára követelmény volt – ezt azonban több alkalommal figyelmen kívül hagyták. Ismerünk azonban olyan eseteket is, amikor a nem-nemes származás akadálya volt az előléptetésnek.

Míg az Udvari Kancellária feladata az volt, hogy a királyt a törvényhozás, a közigazgatás és a bírászkodás kérdéseiben támogassa, a Helytartótanács elsőrendűen a végrehajtó hatalom szerve volt: ezen keresztül gyakorolta az uralkodó közigazgatási ügyekben a végrehajtó hatalmat. A királynak ezt a jogát azonban a tanács összetétele lényegesen befolyásolta. Mária Terézia uralomra lépésekor a 22 tanácstag között csak két főpap, 6 köz-

nemes, ezzel szemben 14 mágnás foglalt helyet. Különösen erősen volt képviselve az Esterházy-család főnemesi köre. Már III. Károly alatt előfordultak viták, ha egy tanácsosi állásra való javaslatlételnél arisztokrata-rokonságot részesítettek előnyben. Mária Terézia alatt a tanácsban a számszerű arány az alsóbb nemesség javára tolódott el: ezek főleg a megyei szolgálatból jöttek. De nemcsak a főnemesség túlsúlya jelentett problémát. A kormányzók személyzete elsősorban Északnyugat-Magyarország nemességéből rekrutálódott: azokról a területekről, amelyek közel feküdtek Pozsonyhoz. Így a hivatalnoktól nem volt várható, hogy az egész ország problémáit át tudják tekinteni. Pálffy Miklós gróf 1758-ban egyik emlékiratában úgy vélekedett, hogy "a kormányzókhoz kerülő fiatalok keveset ígérnek mind az állam, mind a saját érdekük szempontjából". Ez a helyzet Mária Terézia alatt fokozatosan javult. Azoknak a protekciója, akik a hatalmat kézben tartották, valamint a személyzeti változások mindenesetre gátolták a helyzet javulását. Az adminisztrációs feladatokat ellátó személyzet jelentős mértékben megnőtt, mert 1780-ban a Helytartótanácsnál már 122 tisztviselő dolgozott; a tanács tagjainak száma 29-et tett ki.

A Helytartótanács közigazgatási feladatait részben a tartománybiztosokon keresztül gyakorolta. A tartománybiztosok hatásköre több megyére terjedt ki. A tartománybiztosok székhelye Pozsonyban, Sopronban, Budán, Kassán, Besztercebányán, Debrecenben és Eszéken volt. A tartománybiztosok funkciójuk szempontjából leginkább a franciaországi intendánsokkal hasonlíthatók össze: politikai és gazdasági ügyekben voltak illetékesek; bíráskodási hatalommal azonban nem rendelkeztek. A Helytartótanács tisztviselői karából kerültek ki, vagy pedig közvetlenül a megyei szolgálatból jöttek. Az illető terület vagyonos köznemesi rétegéből kellett származniuk; azonban ez is inkább elméleti szabály volt. Adó- és katonaeállítás-ügyekben tárgyaltak a megyékkel és ügyeltek arra, hogy a Helytartótanács által kiadott parancsokat végre is hajtsák. Nagyrészt az ő tevékenységüknek köszönhető, hogy a Helytartótanács Mária Terézia idejében a közjó érdekében tevékenykedhetett. Ez annál figyelemreméltóbb, mert a tartománybiztosok – akik az osztrák Kreishauptmannokkal is összehasonlíthatók – mindössze egyetlen helyettessel (substitutus provincialis commissarius) és egy-két írnokkal dolgoztak. Mária Terézia alatt a tartománybiztosok intézménye is bővült, mert új kerületeket állítottak fel; így Pécsent (1765), Zágrábban (1771) és Temesváron (1779). Az észéki kerület megszűnt: 1767-ben újjászervezték a tartománybiztosok igazgatósági hivatalát is.

A Helytartótanács a késői Mária Terézia-korszakban, 1770 után újabb feladatokat is magára vállalt: így az ún. tanulmányi alap kezelését, a Nagyszombatból 1777-ben Budára telepített egyetem ügyeinek intézését és az újonnan életre hívott zálogházzal kapcsolatos ügyeket. Mindez természetesen a tisztviselői személyzet növelését követelte meg, és szaporította a tanács munkáját is.

A Helytartótanács egyik sajátossága volt, hogy a tanácsosok viszonylag nagy számához képest szinte aránytalanul kicsi volt a szubaltern személyzet aránya. Ez az arány Mária Terézia idején némileg javult, de a tanácsosok nagy létszámához mérten kis adminisztratív gárda magával hozta mind az utóbbinak túlterhelését, mind pedig ennek folyományaként a nagyarányú fluktuációt is. Másrészt viszont az is kétségtelen, hogy nem minden tanácsos vett tényleg részt az ügyintézésben, sőt, több esetben a tanácsosi állás csak fizetésfelvételi cím és alkalmi reprezentáció volt.

A Helytartótanácsnál sem volt "Gelehrtenbank". A képzettségi követelményt egyszerűen a köznemesi tanácsosokra hárították: tőlük várták a jogi, szakmai ismereteket. A főpapi tanácsosok szerepe az egyházi érdekek védelme volt, az igazi hatalmat azonban a Helytartótanácsban a főnemesi tanácsosok gyakorolták, mint ahogyan arról alább még szó lesz.

A Habsburg-háznak a burgundi örökség átvételétől kezdve megvolt a saját közigazgatási rutinja. I. Miksa, I. Ferdinánd, a spanyol ágban II. Fülöp mind jellemzően nyomták

rá egyéniségük bélyegét az igazgatásra. De Spanyolországban már V. Károly alatt kialakult az a közigazgatási gyakorlat, amely a középkori Consilium Regiumokat modernizálva a területi ügyintézésen keresztül kiépíti az uralkodói teljhatalom érvényesülését. Németországban a Reichshofkanzlei tevékenysége nem volt ily sikeres a tartományúri hatalom megerősödése és kivált a reformáció utáni fejedelmi blokk létrejötte miatt, de az örökös tartományokban és Magyarországon a XVI. század közepén szintén kialakult a területi ügyintézéses központi hivatalnokság. Csakhogy Magyarországon a rendi hatalom – kivált a főnemesség – eredményesen húzta keresztül az ország, vagy pontosabban fogalmazva, a törökmentesnek maradt országrész erőinek koncentrációját az uralkodó kezében. A rendi igény a központi hivatalok irányítására az örökös tartományokban is megvolt, de ott ezt a XVII. század végéig sikerült leszerelni, bár igaz, hogy az új hivatali arisztokrácia ott is gyorsan keveredett el a régi nagybirtokos nemesség családjaival, mint ahogyan azt a Strattmann család karrierje mutatja. Magyarországon azonban a főnemesség elég erős volt arra – ne feledjük, a Rákóczi-szabadságharc sikerét is jórészt az biztosította, hogy e réteg számos tagja melléje állott – hogy a Helytartótanács megalakulása után ennek fő pozícióit a maga kezébe vegye. Ez egyfelől az ország alkotmányának és a rendi-nemzeti törekvéseknek a biztosítását jelentette, másfelől azonban az ország modernizálásának, a polgárságnak a hatalomba való jobb bevonásának tekintetében fékezőleg hatott. Az, hogy egyes polgári családok fiai a Helytartótanácsban is eljuthattak a tanácsosi karrierhez, mint például Pehm András, vagy később Herlein Ferenc, nem mond ellent ennek a megállapításnak. Hogy azonban az egyes főnemesi nagycsaládok szerepe milyen volt, arra jellemző megemlíteni azt, hogy az Esterházyakat vizsgált korszakunk végéig 11, a Csákyakat 7, az Erdődyeket 6, a Batthyányakat 5, a Pálffyakat és a Zichyeket 4-4, a Balassákat pedig 3 családtag képviselte, igaz, részben egyházi tanácsosként.

A *Magyar Királyi Udvari Kamara* volt az ország legrégebb és egyben legnagyobb királyi kormány szerve. Elméletileg a Kamara volt Magyarország pénzügyi igazgatásának a központja: gyakorlatilag azonban csak Mária Terézia idejében lett azzá. A magyar udvari kamara már 1528 óta folyamatosan fennállott. Élén a kamaraelnök állt; a XVII. század második felétől fogva ez mindig mágnás volt. A királynő trónra lépésekor ezt a tisztséget – alkalmi megszakításokkal – már 1684 óta, tehát több mint félszázada, a feudalizmus szellemének megfelelően töltötték be. A tisztséget az Erdődy grófi család tagjai viselték. Rendi érdekek képviselői voltak, de királyhűek; gazdasági szakértők azonban nem voltak. Alkalmilag a bécsi Udvari Kamara és személyzete vette ugyan át a vezetést (kétszer, így 1705-ben és 1718-ban), az Erdődyek azonban hamarosan visszatértek. A Magyar Udvari Kamara már a török idők alatt, főleg azonban ezt követően sokat veszített korábbi jelentőségéből. Az ország északkeleti részén, Kassán már a XVI. század óta létezett egy másik kamara (Camera Scepusiensis), a Szepesi Kamara, amelyet Kassai Kamarai Adminisztrációnak (Camerale Administratio Cassoviensis) is neveztek. Ez az ottani megyék pénzügyi igazgatásának központja volt. Bár az utóbbit az 1715. évi 18. törvénycikk a pozsonyi Kamarának rendelte alá, 1748-ig bizonyos szempontból megőrizte függetlenségét. Az 1683-tól 1699-ig visszafoglalt török területek pénzügyigazgatását is csak részben rendelték 1709 óta a pozsonyi Magyar Udvari Kamara alá. A többi terület, illetve funkció a bécsi Udvari Kamara kezében összpontosult, amely ezt a feladatot közvetlenül Bécsből látta el. A Magyar Udvari Kamara számára főleg a sőügyi igazgatás jelentett sokat: Magyarországon a só a királyi haszonvételek közé tartozott. A Magyar Királyi Udvari Kamara, az országnak ez a legrégebb pénzügyigazgatási szerve éppen Mária Terézia alatt vált ismét a királyi haszonvételek és ezek igazgatásának központi szervévé. A szepesi felügyelőséget (az aradi és Bács megyei jószágokkal), a sőügyi igazgatást 1742-ben, illetve Sóvár kerületet 1750-ben, Alsó-Szláviániát 1746-ban, a Szepesi Kamarát ténylegesen 1748-ban, végül a Temesi Bánát pénzügyigazgatását Mária Terézia uralkodása végén rendelték a Magyar

Udvari Kamara alá. Csak az ország bányászata és pénzverdéje maradt Mária Terézia halála után is a bécsi központi szervek kezében. Magától értetődik, hogy az említett közgazgatási egységek korábbi tisztviselő-apparátusukat is magukkal vitték a pozsonyi kamarai igazgatás alá.

A Magyar Királyi Udvari Kamara pozsonyi központja 1740-ben csak 55 tisztviselővel dolgozott. Számuk 1780-ig 167-re emelkedett. 1740-ben tizenheten, 1780-ban huszonöten voltak közülük a tanács tagjai. Az alárendelt Szepesi Kamara sokkal kisebb volt. 1740-ben a kassai központban 26 tisztviselő (ebből 5 tanácsstag) tevékenykedett.

A területi tisztviselők létszáma nagyobb volt. A pozsonyi Kamara alá tartozó harmincadvámügy 150, a kassai 50 tisztviselőt foglalkoztatott a segédszemélyzet nélkül. Számuk a királynő uralkodásának végéig alig nőtt, mert az 1770-es években követett vámpolitika folyamánaképpen több állomást megszüntettek. Ezzel szemben a sóigazgatás, amely 1740-ben még közvetlenül a bécsi udvari kamara alá tartozott, folyamatosan növekedett, és 1780-ban már 160 magasabb és 60 alacsonyabb beosztású tisztviselőt foglalkoztatott a segédszemélyzetet nem számítva. Ehhez járult még a 23 koronauradalom igazgatása, ke-reken 190 tisztviselővel. Ugyancsak a Magyar Udvari Kamarának volt alárendelve a Mária Terézia alatt alapított Királyi Hitelpénztár (1772), a királyi alépítész (1776 óta), valamint részben a hajózási osztály (1779 óta). Maga a kamarai központ is differenciálódott Mária Terézia idején. Az irodához és a számvetőséghez először a kamarai levéltár, azt követően az iktató és a kiadmányozás járult. Az ügyvitel is áttért az 1740-es évek bizottsági ügyintézéséről az 1772. évi kamarai reform után az ügyosztályok rendszerére. A távol fekvő, elszórt koronauradalmak számára új kamarai igazgatást szerveztek, ill. a régiebb igazgatási szervek alá rendelték ezeket. 1773-ban három ilyen volt: a szepesi (kassai), a bácsi és a máramarosi. De még Mária Terézia uralkodásának utolsó évtizedében ezekhez további három csatlakozik (a 16 szepesi városé, Fiuméé és a Bánáté). Ezekkel a változásokkal együtt a Magyar Királyság kamarai tisztviselőinek száma mintegy 850-re emelkedett. A segédszemélyzettel együtt Mária Terézia halálának évében az alkalmazottak számát ezerre tehetjük; ebben még nincs benne az éppen átvételi stádiumban lévő bánati tisztviselői apparátus. Mindez nagyon megnövelte a tanács munkáját.

A Magyar Udvari Kamara szempontjából igen nagy jelentőségű volt Grassalkovics Antal (1694–1771) elnöksége, aki ezt a tiszteletet 1748-tól haláláig töltötte be. Kisnemesi családból származott, aki tisztviselői pályafutása révén kamaraelnökké és gróffá emelkedett. A királynő hűséges szolgálója volt, de a rendekkel szemben sem volt ellenséges. Mint elnök, a fiziokrata rendszerhez közelálló, gyakorlati gazdaságpolitikai koncepciót képviselte. Bár eredendően vállalkozó típusú tisztviselő volt, aki maga is óriási vagyonra tett szert, egyben gazdasági szakértőnek is számított. Mária Terézia az ő kinevezésével szakított az azzal a politikával, amely a Magyar Udvari Kamara elnöki tisztjét feudális családok sarjával töltötte be. Grassalkovicsnak megvolt a saját személyzeti politikája: szorgalmazta lehetőleg minél több derék kisnemesi sarj kamarai szolgálatban való alkalmazását, ami azonban csak részben sikerült neki, minthogy a kamarai állások betöltése még jócskán a hivataltól távol eső hatalmi körök befolyásától függött.

A Magyar Udvari Kamara tisztviselői az országban kevéssé voltak népszerűek, mint-hogy feladatuk éppen a királyi kincstár érdekeinek a képviselése volt, gyakran a nemesekkel, vagy éppen a rendekkel szemben. Így érthető, hogy a kamarai tisztviselők között igen sok volt az "idegen" (extranei), főleg az osztrák és cseh örökös tartományokból, de Németország egyéb területeiről származó is. Nagyjából részben katonai szolgálat, vagy személyes szolgálat révén kerültek Magyarországra. Ezek többnyire alárendelt pozíciókat töltöttek be. A kamarai tanácsban az "idegenek túlsúlyáról" azonban Mária Terézia idejében nem beszélhetünk. A Magyar Kamara tanácsának Mária Terézia által kinevezett 61 tagja közül csak 16 származott az örökös tartományokból vagy egyéb területekről; a többi 45, te-

hát kb. háromnegyed részük Magyarországról. Az, hogy az állásokat nemesi származású országlakosokkal töltsék be, a rendek kívánsága volt. Vagyonos nemesek azonban igen ritkán kívánczoltak alárendelt kamarai pozíciókba: a jelentkezők a csekély vagyonnal rendelkező kismemességből kerültek ki. A Magyar Udvari Kamara volt a három nagy kormányiszerv közül Mária Terézia alatt legkevésbé alávetve a rendek, főleg a főnemesség befolyásának. De a Kamara kebelén belül is csendes háborúskodás folyt a központosító tendenciák és a rendi érdekek erői között. A rendekkel szemben álló irányzatok győzelme csak Grassalkovics halálakor (1771) következett be. A Mária Terézia-korszak vége ténylegesen a német polgári eredetű jelentkezőket részesítette előnyben a kamarai alkalmazásnál, főleg a pozsonyiakat, valamint az országban letelepedett tisztviselők és katonatisztek leszármazottait.

A Haugwitz-féle közigazgatási reform egyik célja az volt, hogy ezt a tisztviselőtípust Magyarországon is gyakoribbá tegye. A magyar viszonyok azonban ebben a vonatkozásban nem voltak nagyon kedvezőek. A magyar nemesség esetében fő akadály volt ez utóbbinak erős kötöttsége a vidéki földbirtokhoz, illetve ezzel összefüggésben: a vidéki életformához, amely a hivatali kötöttséggel ellentétes irányban hat. A magyar nemes nem nagyon kedveli a hivatallal elkerülhetetlenül együtt járó szubordinációt sem. A polgárság esetében az akadályt a társadalmi tekintély hiánya képezte; ez azonban kisebb erővel hatott, mint a nemesség esetében említett okok. Emellett már évtizedek óta megtalálható volt Magyarországon az a császári tisztviselők és katonatisztek fiaiból kialakult bizonyos réteg, amelynek tagjai szívesen ajánlkoztak kisebb hivatalok betöltésére – már csak azért is, mert másképpen nem remélhettek előmenetelt. Ez volt az a harmadik réteg, amelyből a tisztviselői kar utánpótlást tudott szerezni.

A magyar udvari kamarai tanácsosok – a kormányzék legfontosabb személyiségei – részben a főnemesség, részben a köznemesség tagjai voltak. A Habsburg államvezetés ezt a vezérelvet mindig tiszteletben is tartotta, mint az uralomnak a rendekkel való megosztása külső jelét. De a Magyar Udvari Kamaránál a főnemesei származású tanácsosoknak messze nem volt akkora szerepük, mint a Helytartótanácsnál. Jellemző, hogy a Kamaránál egyetlen Esterházy sem szolgált, a Batthyányak közül kettő, a Csákyakból három, a Pálffyakból és az Erdődyekből csak egy-egy. Igaz, Erdődy János 1746 óta mindig ott ült a Kamara tanácsában, Mária Terézia halála után is még egy ideig maradt, sőt 1770 után alelnök, majd elnök lett, amiből észrevehető, hogy az Erdődyek régi pretenziója a magyar kincstartói hivatalra Mária Terézia uralkodása alatt háttérbe szorult is, de nem enyhített el teljesen. A Kamaránál a főnemesei tanácsosok zöme vagy a köznemességhez közelálló, szerényebb birtokos (Vajay László, Vécsey József, Orczy László), vagy indigéna család sarja (Pfeffershoven Joseph, Schilson János bárók, vagy utóbb Aspremont Johann Gobert, Ugarte Aloys grófok), esetleg új főrend, mint Festetich Pál, vagy ilyenek a fia, mint az ifjabbik Grassalkovics Antal. Más, gyökeresen eltérő főnemesei tanácsosok ezek, mint akik a Helytartótanácsban foglaltak helyet. Hogy ez abból a tényből folyt-e, hogy a Kamarának szükségképpen a rendek előtt népszerűtlen pénzügy-politikai tendenciákat kellett képviselnie, vagy pedig éppen e tendenciák megvalósítására való törekvés hozta létre ezt az eltérő típust favorizáló kinevezési tendenciát, arról lehet vitatkozni. Az mindenestre tény, hogy a Kamara főnemesei tanácsosainak más volt a háttere – nemcsak társadalmi rétegbeli, de etnikai háttere is, – mint a Helytartótanácsé, sőt, a Magyar Kanceláriáé is.

Más jellegűek voltak a köznemesei tanácsosok is. Sok volt köztük a koncepciózus elme. A telepítéspolitikus Cothmann Anton (aki még köznemesként kezdte pályáját, és csak 1765-ben lett főnemes), a tehetséges máramarosi adminisztrátor Kruspér István, a neves feltaláló Kempelen Farkas, a jogi, történelmi ismereteik alapján javaslatok megtételére igen alkalmas Brunszvik Antal, vagy Tersztyánszky Dániel csak a legismertebbek.

Egyáltalán, a tanácsosok száma a Kamaránál nagyon megnőtt Mária Terézia korszakában. Az 1740. évi 16-ról 1780-ig 23-ra: csaknem egyharmadával. Ezek, különösen a köznemesi tanácsosok igazi tisztviselők voltak. Az olyanok, mint a királyi kegyből állásba jutott Amadé László, a költő, aki a katonatiszti pályát cserélte fel a kamarai tanácsossággal, kivételszámba mentek. A Mária Terézia alatt kinevezett 63 kamarai tanácsos közül mindössze 16 volt többé, vagy kevésbé idegennek mondható. A többiek magyarok, magyarországi születésűek. Nem lehet tehát arról szó, amit a nevek vetett felületes pillantás alapján némelyek feltételeznek, hogy a kamarai tanács túlnyomórészt idegenekből állt volna. Az azonban kétségtelen, hogy a kamarai tanácsosok, lettek legyen bármilyen, hazai, vagy örökostartományi származásúak, másként viszonyultak a hazai rendi törekvésekhez, mint a Helytartótanács konziliáriusai, akik szinte zártan a magyar nemesi rendiség képviselőiből rekrutálódtak.

A tanácsosok életrajzi adatai, sajnos, csak részben ismertek. De erről külön még alább lesz szó. Itt azonban utalnunk kell arra, hogy akárcsak a Kancelláriánál és a Helytartótanácsnál is, a tisztviselői életrajzok jelentősen különböznek, aszerint, hogy tanácsosokról, vagy szubalternekről van-e szó. Bár mindkét kategória megkapta a közhasználatot mutató anyakönyvezésnél a "Dominus" címet, alapjában véve két külön világról van szó, melyek jobbra csak a hivatal épületében találkoznak. A kapcsolatrendszer az, ami a különbséget teszi. A tanácsos kapcsolatrendszere az udvar, a szubalterné a szerényebb vagyონú köznemesiség, a gyakran nem is nemes honorácior jellegű katonatiszti-hivatalnokai officialis-militaris réteg, sőt a városi polgárság felé mutat. Ha van is emelkedés az utóbbiból az előbbibe, az ritka, de még a Kamaránál a legkönnyebb, legalábbis elvileg. Mert gyakorlatilag az a helyzet, hogy a bécsi kormányzésekéből, tehát a magyar díkasztériumokon kívülről a Magyar Kamarához ajánlottak gyakran megelőzik a hazaiakat, elzárva azok érvényesülési, emelkedési útját. Nem szabad azonban igazságtalannak lennünk velük szemben, és bennük egyszerű exponenseket látnunk. Többnyire szakemberekről, nem kegyencekről van szó. Bécsben jobban meg lehetett ismerni a gazdaságpolitikában Európaszerte dívó áramlatokat, mint Pozsonyban, mivel az udvar és annak perifériája volt a legkorszerűbb információs bázis.

Az életrajzi rekonstrukció problémái

A tanácsosok személyi és demográfiai adatainak összeállítása roppant időigényes, és nem is könnyű feladat. E nehézség oka elsősorban a korabeli személyi nyilvántartás hiányosságai, másrészt a megfelelő és használható szakirodalom gyér voltában található.

A személyi nyilvántartás legjobb eszközei a pontosan vezetett anyakönyvek. Az anyakönyvezés Európában a középkorban kezdődik, párhuzamosan egyházi – a szentségek kiszolgáltatására vonatkozó – és polgári – jogi, elsősorban öröklésjogi célzatú – módszereken vezetett jegyzékekre megy vissza. A katolikus országokra nézve kötelezően a tridenti zsinat vezette be a XVI. század közepén. A kivitelezés azonban az egyes országok szerint különböző időpontban és különböző jelleggel ment végbe, sokszor hosszú évtizedekkel a zsinat határozatait után. Az anyakönyvek állapota többnyire a keletkezés helyének kulturális fejlettségi fokát árulja el: az alaposság azonban mindig az azokat vezető személyek karakter-tulajdonságaival függ össze. Túl nagy és túl népes plébániákon a nyilvántartásba hiányosságok könnyen csúszhattak, kivált akkor, ha a matrikulákat nem egy személy vezette, hanem többen tettek bejegyzéseket. Nagyon előnyös volt, ha egyszemélyes a megfelelő alapossággal, hosszú időn keresztül vezethette az anyakönyveket: ilyen volt például a Pest városi házassági anyakönyv a XVIII. század első harmadában. Valószínűleg főleg Wellen-zon János plébános kézírása, ki rendkívül alaposan, észrevehetőleg bekért okmányok

alapján vezette az anyakönyvet. Kassán világi ember, a sekrestyés és harangozó – deákos ember – vezette ugyancsak a XVIII. század első felében a matrikulákat a plébános és a káplánok adatai alapján. Az is észrevehető, hogy – különösen Pozsony esetében figyelhető ez meg – Keresztély Ágost esztergomi érseksége alatt az anyakönyvek részletesebbek, alaposabbak, mint később, ami valószínűleg azzal függ össze, hogy az érsek – részben még pappá szentelése előtti időben – bejárta szinte egész Dél- és Nyugat-Európát, ahol módja volt az anyakönyvi nyilvántartás alapos tanulmányozására is. Utóbb, a magyar származású főpapok alatt az anyakönyvezés szűkszavúbbá vált, ami miatt egyes XX. századi külföldi kutatókban anakronisztikus módon olyan gyanút ébresztett, hogy tendenciózus az anyakönyvek vezetésének rövid tényregisztrálása. A valóságban arról volt csak szó, hogy Magyarországon az anyakönyvek vezetésénél szerényebb volt a kíváncsi, mint más országokban, ahol az anyakönyvek jobban beépültek az uralkodói hatalom – például az újonckiemelés – gyakorlatába, mint nálunk, ahol többnyire beérték az anyakönyvezésnél az egyszerű tényregisztrálással. Jellemző az anyakönyvezés állami fontosságának felismerésére, hogy René-Louis D'Argenson francia politikus és miniszter az egyházirend kiváltóságainak védelmére éppen az anyakönyvek vezetését hozta fel indokul.

A magyarországi genealógiai irodalom, meg kell vallani, alig használta fel azokat a lehetőségeket, amelyeket pontos adataikkal az anyakönyvek kínálhatnak. Ebben bizonyosan része volt annak is, hogy az anyakönyvi adatok sokszor csak fáradságos kutatás árán, vagy utánjárás mellett szerezhetőek meg, ami rendkívül időigényes, és nem is mindig jár sikerrel. Mennél mobilabb egy ember, annál nehezebb az anyakönyvi rekonstrukciója. Ez a tanácsosokra különösképpen vonatkozik. Ezért elsősorban publikált forrásokból kellett dolgozni ennél a vizsgálatnál, s ezeket kiegészíteni a dikasztériumok székhelyeinek: Pozsonynak és Budának anyakönyveiből vett adatokkal. A publikációk tekintetében őszintén kell beszélnünk a múlt és jelen századi genealógiai irodalom hiányosságairól.

A személyi nyilvántartásban a katolikus egyház, papjainak életrajzi regisztrációjában a hazai családtörténet színtvonalát messze felülmúló teljesítményt mutathat fel. Az egyházmegyék, káptalanok papjainak életrajzi feldolgozása – pl. Choboth Ferenc, vagy Kollányi Ferenc munkái – nagyon megkönnyítik a kutató dolgát, igaz, csak az egyházi rendből kikerült tanácsosokra vonatkozólag.

Sokkal nehezebb volt a világi, fő- és köznemesi tanácsosok életrajzának adatait megtalálni. Nem is mindig volt lehetséges.

Ennek oka az, hogy a magyar családtörténet – sajnos – az életrajzi regisztrálással keveset törődött. Számra nagy, de értékre igen vegyes genealógiai irodalom van Magyarországon. Ennek valószínűleg kettős oka van. Az egyik az, hogy a genealógiai irodalom, főleg régebben, elsősorban birtokjogi tendenciájú volt, s mint ilyen, beérte a filiació kimutatásával, ezen belül esetleg egy-két évszámmal, néha még ezzel sem. Gyakran nem volt tekintettel sem a forrásokra (ami megbízhatóságát erősen kérdésessé tette), sem a filiacióban szereplő személyek életrajzi adatainak feldolgozására nem helyezte súlyt. Beérte az elért társadalmi állás, és főként az esetleges rangemelés regisztrálásával, de az egyes személyek pályaképét teljesen elhanyagolta. A másik: későbbi, múlt század végi genealógia pedig teljesen a nemesség igazolásának és a társadalmi ambíciónak büvkörében fejlődött tovább, ahol a genealógiával foglalkozó csak kapni akart őseitől, elsősorban presztízzst, s ennek folyományaként társadalmi, anyagi előnyöket, de adni nem volt hajlandó, tehát az időt és fáradságot ősei életrajzának tüzetesebb kikutatásától sajnálta. Kivételek itt is akadtak, de a legtöbb részletes családtörténeti monográfia, vagy megyei nemesi lexikon beérte az egyszerű filiació ismertetéssel – nemegyszer tévesen is, hibás adatokat vive be a köztudatba. A genealógia alapjaiig: a családi levéltárak okleveles anyagáig és főként a plébániai anyakönyvekig, vagy más személyi nyilvántartásokig csupán kivételesen jutott el.

Amit a genealógiáról elmondtunk, sajátos módon nemcsak a sokszor szegény, vagy szegényedő köznemességre állt, de meglepő módon a főnemességre is. Tény, de több egészen prominens szerepet játszó, nemegyszer ma is élő főnemesi családnak sincsen életrajzi adatokat tartalmazó monográfiája. Sokszor beérték – többé-kevésbé "reprezentatív" leszármazási táblával, amit az idegeneknek mutogatni lehetett; de a pénz és az energiát (amit egyébként vadászatokra szívesen és könnyedén fordítottak) sajnálták családjuk történetének módszeres adatgyűjtésétől. Néhány – főként az ország nyugati szélén élt – főnemesi család ez alól kivétel, mert, ha maguk a családtagok nem is, de hivatásos történészek megbízása révén, finanszírozással megírták családjuk – és családjuk tagjainak – a történettudomány számára használható monográfiáját. Így az Esterházyokról, Pálffyokról, Festetichekről vannak használható feldolgozások, azonban, mint a pozsonyi anyakönyvi kutatások során kiderült, ezekhez még mindig lehetett az anyakönyvek alapján új adatokat soraköztetni. Szinte azt lehetne mondani, hogy igazi, az ősök vagyon- és pozíciószerző tevékenysége iránt hálát mutató, belső genealógiai kultúrát csak nagyon kevés főnemesi család mutathatott fel. Egyik ilyen – korai – dokumentum a Patachich, horvát főnemesi család XVIII. századi, saját kezű illusztrációkkal díszített története, melyet a család egyik tagja készített a század közepe táján. Ezt a hiányt igyekeznek pótolni – bár inkább a közelmúlt vonatkozásában – Gudenus János publikációi.

A tanácsosok életrajzi rekonstrukciója tehát nem tekinthető végérvényesen lezártnak, bár az anyakönyvileg elérhető adatok bedolgozást nyertek. A források: a pozsonyi és a budai anyakönyvek, a családtörténeti monográfiák, különösen Nagy Iván és Kempelen Béla gyűjteményes lexikonai, de az egyes családtörténeti feldolgozások, mint pl. Jedlicska Pálnak a Pálffyokról, Esterházy Jánosnak az Esterházyokról, Szabó Dezsőnek a Festetichekről készített művei sok adatot szolgáltatottak ugyan, de teljes rekonstrukció így sem volt lehetséges.

Különösen nehéz az életrajzi adatok felkutatása azokban az esetekben, ahol a tanácsoságot viselt nemesember állandó lakóhelye bizonytalan. A tanácsosok egy része ugyanis nem állandóan élt Bécsben, vagy Pozsonyban: félig birtokaikon tartózkodtak, családjuk gyakran nem is lakott a hivatal székhelyén, így pl. gyermekeik nem ott születtek, s gyakran ők maguk sem ott haltak meg. Azonkívül az adatok utáni kutatás eléggé hosszadalmas, a mai viszonyok közt nemzetközi együttműködést is kívánó munka, nemegyszer költséges, sőt, Ausztriában éppenséggel devizaigényes is a legújabb időben. Mindez a teljes felkutatás munkáját nem könnyíti meg.

Mindez úgy hat a rekonstrukcióra, hogy az életkor sok esetben nem pontosítható, a gyermekek száma, vagy a házastársak neve bizonytalan. Csak a szolgálati idő meghatározása lehet többé-kevésbé egzakt, mert ehhez a levéltári források segítséget nyújtanak. De itt is meg kell jegyezni, hogy a tanácsosok alább közleendő névsora és a tisztai címtárak névjegyzékei nem teljesen fedik egymást. A *Benignae Resolutiones* másolati könyveiből ugyanis kiderül, hogy több címzetes tanácsos nem került bele a kalendárium titulátúrájába, főként az olyanok, akik szubaltern jellegű tisztségüket a címzetes tanácsossággal együtt is megtartották (pl. titkárok, vagy iktatók voltak), és nem szerepelnek ebben a forrásban a (csaknem mindig főrangú) tanácsos-gyakornokok sem, akik kinevezés és szavazati jog nélkül ugyan, de részt vettek a tanácsüléseken uralkodói engedély alapján, abból a célból, hogy belőlük utóbb tényleges konziliárius legyen, ami sok esetben nem következett be. A közölt névsorban ezek is szerepelnek, de a statisztikába csak akkor kerültek bele, ha szolgálatuk utóbb rendszeresítetté vált (pl. Schilson Jánosé, ki a Helytartótanácsnál volt gyakornok, de a Kamaránál lett rendes tanácsos).

Mielőtt az egyes tanácsosok életrajza s működése kerülne a figyelem központjába, fontos a kapcsolatrendszer kérdésének szemügyrevétele.

A tanácsosok kiválasztása – talán a francia Conseil du Roit kivéve – általában sehol sem közvetlenül az uralkodó által történt. Magyarországon az uralkodó legtöbbször személyesen nem is ismerte azokat, akiket tanácsosnak kinevezett a dikasztériumokhoz. Egy ajánlási rendszer működött tehát, amely meghatározta a kiválasztás szempontjait. Hogy ez mennyire így van, azt a Magyar Kancellária *Originales Referadae* iratanyaga mindennél jobban bizonyítja. A döntő kérdés tehát, kik voltak azok, akik a kiválasztást előkészítették? Egy-egy személy befolyása érvényesült-e, vagy többé?

Tisztázni kell mindenekelőtt, melyek azok a szervezetek és ezeken belül kik azok a személyek, akiknek a kinevezésekre befolyásuk van?

Mindenekelőtt számításba jön a katolikus Egyház, melynek vezetői Magyarországon különleges közjogi helyzetet foglalnak el. Mint egyházfők, a mindenkori uralkodóra lelkiismereti és jogi-politikai síkon egyaránt befolyással lehetnek. Mária Terézia tórnralépésének idején gróf Esterházy Imre az ország egyházi feje, az esztergomi prímás. Viszonylag rövid ideje hercegérseki rangot visel. A másik egyházfő a kalocsai érsek, báró Patachich Gábor, egykori kancelláriai tanácsos jogász fia, ő maga is jogász, és a Hétszemélyes Tábla tagja. Sajátos módon mind a ketten eléggé Mária Terézia uralkodásának elején, az 1745-ik évben hunytak el. Esterházy Imre befolyása személyi ügyekre bizonyosan sokkal nagyobb volt, mint Patachich Gáboré.

A világiak szerepe még nagyobb. Az egyházfőkkel szemben, akiknek ereje és energiája megoszlik az "in ecclesiasticis" és "in temporabilis" között, ők teljesen az uralkodót szolgálják. Mert igaz ugyan, hogy vizsgált korszakunkban önálló magyar udvar ugyan nincsen (mégha Mária Terézia magyar királynő is), de vannak magyar udvari méltóságok, és éppen ők azok, akiknek a kezében a személyi ügyek összefutnak. 1740-ben nádor nincs, de van országbíró: Pálffy János, van horvát bán: galántai gr. Esterházy József, van tárnokmester: gróf Nádasdy Lipót Flórián. Van magyar kancellár is: Batthyány Lajos gróf. Mind évek hosszú sora óta szolgálnak már, mikor a királynő trónra lép.

Az országos méltóságok közül négy: a nádor, az országbíró, a horvát bán és a tárnokmester a XVIII. században is reális hatalmat jelent, ha ez a hatalom már sokkal szerényebb is, mint a középkorban, vagy a XVI–XVII. században volt.

Bár a nádori méltóságot III. Károly a Helytartótanács felállításakor igyekezett beilleszteni uralmi koncepciójába, maga a nádori hivatal a maga közvetítő szerepével király és rendek között nem volt – éppen jellege miatt – teljesen a királyi abszolutizmus szolgálatába állítható. Ezért 1732-től, Pálffy Miklós gróf halálától kezdve a nádori méltóságot nem töltötték be. Néhány évig Lotharingiai Ferenc, Mária Terézia vőlegénye áll helytartói minőségben a Helytartótanács élén. Csak a sorsdöntő 1741. évben kerül sor a nádori méltóság újra betöltésére. A próbált Pálffy család érdemes tagja, a szatmári béke előkészítője, Pálffy János gróf lesz a nádor. Csakhogy Pálffy János a nádori tisztelet 78 éves korban veszi át; a dinasztia tehát biztos lehet arról, hogy semmi olyasmit nem fog már kezdeményezni, ami a királyi hatalom számára kedvezőtlen lehetne. Pálffy előbb országbíró volt. Az országbírószágban követője, Esterházy József gróf sem fiatal, sőt a korban szokásos életkorhoz képest éppen öreg: 59 éves.

Ha szemügyre vesszük a nádorok, országbírák, horvát bánok és tárnokmesterek életkorát Mária Terézia alatt, azt látjuk, hogy ha nem is ennyire, de általában öreg embereket nevezett ki a királynő. Kétségtelen, ebben annak is része lehetett, hogy mire országos méltóságra emelkedik valaki, hosszú, s a dinasztia számára érdemes pálya kell, hogy le-

gyen mögötte. Azonban bizonyosnak látszik az is, hogy a követési rangsor mellett szempont lehetett az is, hogy a jelölt eléggé idős és megfontolt legyen. A két-három számításba jövő között az életkor is bizonyosan számításba jövő tényező volt a kinevezéskor.

Mínél idősebb volt ugyanis a jelölt, annál inkább remélni lehetett tőle, hogy a rendi követelésekkel szemben a kipróbált "quieta non movere" álláspontjára fog helyezkedni, ami viszont a királyi abszolutizmus előretörő tendenciájának kedvez.

Miért fontos az országos méltóságok életkora a tanácsosokról szóló áttekintésben?

Nyilvánvalóan két okból. Az egyik, hogy a tanácsosok kinevezésében az országos méltóságokat viselők személyi és hivatali befolyása nagy volt. Propozíciókat tehettek, támogatást nyújthattak, vagy ellenezhettek kinevezéseket, és szavuknak súlya volt még akkor is, ha maga a kinevezés ténye az uralkodótól függött. De másrészt azért is, mert a rangsoroláson túlmenően, az udvarnál magyar ügyekben elsősorban ők számítottak szakértőnek, és így az általános irányelveket, melyeket az uralkodó és az őt közvetlenül befolyásoló udvari körök határoztak meg, pozitív, vagy negatív irányban befolyásolták, aminek az volt a következménye, hogy álláspontjukkal és szándékaikkal kapcsolatban a tanácsosoknak mindennapi munkájuk során újra meg újra, ilyen, vagy amolyan irányban állást kellett foglalniuk. Azaz: törekvéseik, szándékaik a tanácsosok tevékenységét valamilyen módon befolyásolták. Bizonyosnak látszik, hogy egy-egy kérdésben egy országbíró, egy tárnokmester, vagy egy kancellár véleménye a tanácsos számára fontosabb volt, mint pl. a hivatal szubalternjeié, vagy Pozsony város egész lakosságáé. A szubordináció azonban nem mindig egyenesvonalú és közvetlen: sokszor egy méltóság állásfoglalása egy-egy tanácsos számára akkor is döntő lehet, ha az közvetlen hivatali felettesétől, pl. a nádorétól, a helytartótól, vagy a kamaraelnöktől eltér. Hivatali főnökével szemben ugyanis szükség esetén számíthat a méltóságviselő támogatására. Ugyanez áll természetesen a nem-magyar udvari méltóságokra is. Az udvar döntő szerepével ugyanis a hivatali szubordinációban olyan külső tényezőt jelent, mely a hivatali apparátus vezetésének szándékait is képes keresztelni. Különösen Grassalkovics kamarai elnöknek kellett nemegyszer saját tanácsosai sorában a szándékait keresztelő udvari befolyással felvennie a harcot, olykor nagyon jelentős kérdésekben is. Anakronizmus lenne általában a kor Európájában a tanácsosi testületekben modern XIX–XX. századi értelemben vett hivatali szubordinációt keresni: Magyarországon pedig különösen, mivel az ország határán kívül lévő udvarban olyan tendenciák érvényesülhettek (és érvényesültek), amelyek az országon belül és egy szekundér fővárosban (mivel Bécs mellett Pozsonyt ilyennek kell tekintenünk) különösen nehezen voltak ellenőrizhetőek. Bizonyos pl., hogy a Staatsratnak, noha a magyar ügyekben nem volt illetékes, befolyása észrevehetően is kiterjedt a Helytartótanács és a Kamara bizonyos tanácsosaira is.

Idősebb méltóságviselők bizonyára megfontoltabban jártak el a rendi szempontok és a királyi érdekek egyeztetésében is. Ugyanakkor pl. Albert, Szász-Teschén-i herceg – egyébként nem nagyon aktív, inkább a reprezentációra hajló – egyénisége a maga fiatalágával is az uralkodói érdekek következetesebb, dinamikusabb keresztülvitelét volt hivatva biztosítani. A méltóságviselők azonban nemcsak korban voltak idősek, csupa 45 fölötti, de inkább 50-es éveiben élő ember, hanem érzelmileg is erősen a dinasztiahoz kötődők. Batthyány Károly teljesen az Osztrák Ház szolgálatára nevelődött. Fekete György hivatali pályán felemelkedett, alkalmazkodó új mágnás; Nádasdy Ferenc hadi bravúrjaival tűnik ki. Illyésházy meglehetősen passzív egyéniség. Így a rendi szempontok háttérbeszorulása az udvarnál természetzerű. Egyedül Pálffy Miklós kancellár mutat meglehetősen szerény, a rendi érdekeket is figyelembe vevő, kompromisszumos reformtörekvést.

Az országos méltóságok életkora Mária Terézia alatt:

NÁDOROK:

Pálffy János gr.	(1663–1751)	78 évesen lett	1741–1751
Batthyány Lajos gr.	(1696–1765)	55 évesen lett	1751–1765

NÁDOR UTÓBB NINCS, A HELYTARTÓ:

Szász–Teschén-i Albert hg.	(1738–1818)	27 évesen lett	1765–1781
----------------------------	-------------	----------------	-----------

ORSZÁGBÍRÁK:

Esterházy József gr.	(1682–1748)	59 évesen lett	1741–1748
Erdődy György gr.	(1674–1759)	74 évesen lett	1748–1759
Illésházy József gr.	(1701–1766)	58 évesen lett	1759–1765
Pálffy Miklós gr.	(1710–1773)	55 évesen lett	1765–1773
Fekete György (1759-től gr.)	(1711–1788)	62 évesen lett	1773–1783

HORVÁT BÁNOK:

üresedés			1741–1742
Batthyány Károly gr.	(1698–1772)	44 évesen lett	1742–1756
Erdődy Lajos helyettes	(1694–1752)	55 évesen lett	1749.
Batthyány Ádám jun., helyettes	(1722–1787)	31 évesen lett	1753.
Nádasdy Ferenc gr.	(1708–1783)	48 évesen lett	1756–1783

TÁRNOKMESTEREK:

Esterházy Ferenc gr.	(1683–1754)	63 évesen lett	1746–1754
Illésházy József gr.	(1701–1766)	54 évesen lett	1755–1759
Batthyány Ádám gr.	(1702?–1782)	57 évesen lett	1759–1782

KANCELLÁROK:

Nádasdy Lipót gr.	(1697–1758)	49 évesen lett	1746–1758
Pálffy Miklós gr.	(1710–1773)	47 évesen lett	1758–1762 lemond
Esterházy Ferenc gr.	(1715–1785)	47 évesen lett	1762–1785

Állásbetöltés és rangsorolás

A tanácsosi állások betöltése Mária Terézia korában már nem az a feszültségekkel teli problémakör, mint III. Károly korában. A három hivatal rangsora: Kancellária, Helytartótanács, Kamara, immár véglegesen kialakult. A cím- és rangkérdés, az ősi hagyományokkal rendelkező és újonnan felemelkedett hivatalviselő családok tagjainak ellentéte, a rendiség képviselőinek a kollegiális hatóságok kereteibe való beilleszkedése lényegesen kevesebb problémát jelentett 1740 után, mint előbb. Ha voltak sértődések, azok csak személyes jellegűek, társadalmi töltésük lényegesen megfogyott.

A főnemesi és a köznemesi tanácsosi állások elkülönültek, és az elsőség kérdése, a praecedentia sokat veszített élességéből. Az egyes dikasztériumoknál ugyan e téren némileg ektéro a helyzet, s bár időről időre meghatározzák, hány főpap, főnemes és köznemes legyen a Kancellária, illetve a Helytartótanács, valamint hány fő- és köznemes a Kamara tanácsában, a tanácsosok létszámának növekedése is, az alkalmassági szempont is, továbbá a fizetéstelen és a címzetes jelleggel történő kinevezések szinte két-három évenként új meg új helyzetet teremtettek az arányokban. Bár a tisztí címtáruk lehetővé teszik akár évenkénti bontásban is a főpapi, főnemesi és köznemesi tanácsosok számszerű elkülönítését, ez a számszerűség aránylag keveset mond, mivel az egyes személyek helyi értéke igen különböző volt. Még a Kancellária és a Helytartótanács egyházi tanácsosai – származásra fő- és köznemesek, sőt, egy jobbágy eredetű is (Klimó György) – különíthetők el a legjobban. Ők az egyházi rendet, a papságot, a korszak legnagyobb létszámú és különleges jelentőségű értelmiségi csoportját képviselik, személyük is különös figyelmet érdemel.

Már Mária Terézia uralkodásának kezdetén rendelkezés történt arra, hogy a Helytartótanácsnál főpapi tanácsos egyházmegyei püspök ne legyen, nehogy ezeket elvonják a pasztorációs munkától, de azért előfordult, hogy a királynő kivételt tett, így például az 1751-ben kinevezett Csáky Miklós gróf esztergomi érsek esetében, ki 1752 júliusában a helytartótanácsi tanácsosi fizetést is megkapta.

A főpapi tanácsosi állásra pályázók azonban nem mindig képviselték a lelkesítő munkát végző papságot; hivatkozási szempontjaik az állás kérelmezésénél gyakran felettébb világiasak. Az uralkodónó a rendelkezésre álló információk alapján többnyire mégis ki tudta választani a legmegfelelőbbet.

A főpapi tanácsosok rendszerint már eleve jelentős személyi tekintéllyel rendelkező férfiak voltak; utóbbi tevékenységük igazolta a kiválasztás helyességét. Így a Kancelláriánál működött a jobbágy eredetű Klimó György 1746–1750 közt, utóbb az ország első nyilvános könyvtárának megalapítója; majd Patachich Ádám 1751-től 1760-ig, utóbb templomépítő, iskola- és könyvtáralapító, író, zenebarát, mecénás; Barkóczy Ferenc érsek és főkancellár, irodalompartoló, maga is író (1761–1765); és végül Bajzáth József 1765-től 1777-ig, egyháztörténeti író, aki inkább hivatalnoki pályafutásával, semmint egyházi szereplésével (1773–1777 közt alkancellár volt) tett szert hírnévre, s aki utóbb veszprémi püspök lett.

A Helytartótanácsnál Zichy Ferenc gróf, Klimó György, az itáliai kapcsolatokkal rendelkező és a barii érsekséget magyar püspökséggel felcserélő Althann Mihály gróf, váci püspök (1746–1752), kit a királynő előbb vonakodott egyházmegyéjétől elvonni, Zbiskó József Károly, kinek családtagjai a Kamaránál szolgáltak, aztán gróf Csáky Miklós esztergomi érsek, Kovács Pál scardonai címzetes püspök, Stehenics János, Esterházy Károly gróf, Stehenics örököse a tinnini címzetes püspöki méltóságban, Barkóczy Ferenc egri püspök, majd esztergomi érsek, Batthyány József gróf esztergomi érsek, majd Okolicsányi Imre esztergomi kanonok. Magától értetődően Csáky és Barkóczy, Batthyány érseknek csak alkalmilag vettek részt a Helytartótanács ülésein, állásuk inkább egyházi méltóságuknak szólt; a hivatalos, egyházi vonatkozású tanácsosi teendőket a címzetes püspöki rang-

gal rendelkező papi tanácsosok (Zbiskó, Kovács, Stehenics, Okolicsányi) látták el. E hivatalnok-papok befolyása azonban a racionalizmus terjedésével, és különösen József trónörökös befolyásának növekedésével egyre inkább háttérbe szorult. A trónörökösről köztudomású volt, hogy az egyháziakat teljesen ki szeretné küszöbölni a dikasztériumokból, ami a Kancelláriánál olyformán sikerült is neki, hogy Bajzáth távozása után ott nem maradt egyházi tanácsos; a Helytartótanácsnál Okolicsányi 1782-ben, már II. József alatt szorult ki onnan. Csupán Batthyány érsek maradt még, nominálisan tagja a Helytartótanácsnak 1785-ig; ő II. József után vissza is került oda, s haláláig helytartótanácsi tanácsos maradt. Ténylegesen azonban a hivatalban nem fungált, s inkább csak névleg képviselte a magyar katolikus egyházat a dikasztériumban.

A Kamaránál főpapi tanácsos már Mária Terézia trónralépésének idején sem volt. A prelátusokat – ahogyan a főpapságot a dikasztériumi szóhasználatban is nevezték – a Kamaránál már évtizedek óta nem képviselte senki. Az utolsó, aki a Kamaránál vezető funkcióban szerepelt az egyháziak közül, Kollonich érsek volt, de ő sem egyházi állása, hanem gazdasági jártassága és gazdasági ügyekben közismert tisztakezűsége miatt állt egy ideig (1671 és 1684 között) a Kamara élén. A Kamaránál a tanácsosságot nem a rendi álláshoz, hanem a gazdasági gyakorlathoz kötötték. Ez azonban csak elvi kikötés volt, mert ténylegesen a főnemesi tanácsosoktól nem vették szigorúan a szakismeret hiányát. Viszont ugyanakkor a főnemesi tanácsosság a Kamaránál éppen az a szelep volt, melyen keresztül szakemberekből lett új főnemesek vezető állásba juthattak. Mária Terézia ezen a téren változó politikát folytatott. Amade László kamarai tanácsossága éppenséggel nem szakember kinevezése volt, inkább udvari szempontok érvényesülése és hadi érdemek jutalma; bizonyosan szerepet játszott benne, hogy Amade a régi főrendek közé tartozott, s így kinevezése alighanem gesztus volt ezek felé a családok felé is. Ugyanakkor később az uralkodónó a Theresianum neveltjeiben a gazdasági kérdések iránt nyitott személyeket remélt a Kamara tanácsába helyezni.

A betöltés szempontjaira, s annak változásaira Mária Terézia idejében érdemes megfigyelni a helytartótanácsi, illetve a kancelláriai tanácsosok hivatkozási szempontjait. 1742-ben, mikor hárman pályáznak egy helytartótanácsi állásra, mindhárman őseik érdemére hivatkoznak; stúdiumaikra ketten; közigazgatási, illetve katonai szolgálatára egy-egy pályázó; arra, hogy anyagiakban kárt szenvedtek az uralkodóért, ketten. Csak az egyik jegyzi meg, hogy külföldön, Rómában is járt. 1743-ban, mikor egy állásra tizenegyen pályáznak, kilencen hivatkoznak a közigazgatási gyakorlatra; a jogi stúdiumra, a katonai szolgálatra, pestis elhárítási érdemre alig egy-kettő. 1750-ben egy kancelláriai tanácsosságra négyen jelentkeznek; ebből három hivatkozik közszolgálati érdemre. 1757-ben egy Helytartótanácsnál ürről állásra hatan pályáznak; ősök érdemére már csak egy hivatkozik, jogi gyakorlatra egy, katonai szolgálatra egy, kamarai, illetve helytartótanácsi szolgálatra öt, megyei szolgálatra négy, sőt, egy a nép védelme körüli érdemére is hivatkozik. A dikasztériális szolgálatúak közül – pedig érdemes tisztviselők voltak: Herlein, Gerdinics, Sa-uska – egyik sem nyeri el az állást, hanem az, aki jogi gyakorlatra, katonai és megyei szolgálatra tekinthet vissza. 1758-ban egy kancelláriai tanácsosságnál négy pályázó van. Ekkor még jobban eltérnek a szempontok. Az ősök érdeme két esetben jelenik meg, de hatástalanul. A jogi ismeret egyszer, a hadi érdem háromszor, dikasztériális szolgálat háromszor, magánszolgálat egyszer, de felmerül a területi illetékesség, sőt a vagyontalanság és a nehéz családi helyzet (!) mint indok is: a pályázó a fizetés elnyerése reményében aspirált – hiába. Az állást területileg illetékes, jogi ismerettel bíró, a Helytartótanácsnál működött személy nyerte el. 1759-ben ismét egy Helytartótanácsnál ürről állásért pályázhatnak heten. Hárman – többen, mint eddig! – őseik érdemeire hivatkoztak, dikasztériális szolgálatra ketten, megyei szolgálatra hárman, katonai, illetve hadellátási szolgálatra né-

gyen. Egy pályázó felvetette, hogy a bányaügyben szolgált soká, egy másik pedig, hogy a nagyszombati egyetemen jogtanár. Az állást ezúttal olyan ember kapta, aki nem hivatkozott másra, mint hivatali szolgálati érdemeire.

Mint mindezekből látszik, az uralkodót kevésbé befolyásolta az elődök érdemére hivatkozás: a személyi kvalitás annál inkább.

A helytartótanácsi kinevezéseknél bizonyos szelekció már III. Károly korában megfigyelhető volt. Így kivált a felsőmagyarországi urak mellőzése, noha a királyi óhajnak megfelelő, katolikus vallású vállalkozóknak, olyanoknak is, akik anyagilag elbírták volna a birtokaiktól való távollétet, nem voltak hiányában. 1732-ben négy felsőmagyarországi katolikus jelentkező, megannyi jó birtokos mellőzésével, Pozsony megyei nyerte el a megürült tanácsosi állást. Nem változtatott ezen Mária Terézia gyakorlata sem: 1744-ben egy megürült állást négy alsó- és három felsőmagyarországi jelölt pályázott meg. Főnemesi tanácsosi állás volt; valamennyi pályázó meg is felelt ennek az igénynek. Természetesen alsómagyarországi birtokos kapta: Erdődy Miklós. Ez alkalommal Amade László is a hiába pályázók sorában volt.

Valószínűnek látszik, hogy a felsőmagyarországiak mellőzése – noha a Helytartótanácsról intézkedő 1723. évi 97. törvénycikk értelmében a tanácsosoknak "ex omnibus regni partibus" valóknak kellett lenniök – nem csupán az udvartól indult ki, hanem abban része volt annak is, hogy az alsómagyarországi, nyugatdunántúli és nyugati felvidéki urak jobb képzettségűek is voltak, és jobban össze is tartottak, vagyis pontosabban, lehetőleg saját köreiből valókat támogattak abban, hogy a tanácsba bejussanak. Hogy a szempontok hogyan érvényesültek, azt legjobban egy ajánlás története mutatja.

Festetich Kristóf 1743-ban a Hétszemélyes táblához lépett elő. A dunántúli Festetich helyére automatikusan alsómagyarországinak kellett kerülnie. A nádor ajánlására utóda a Helytartótanácsnál Schlossberg, pozsonyi alispán lett, ki a polgári jogot Bécsben tanulta, majd otthon gyakorolt, s 12 évig volt Pozsony vármegye alispánja. Az 1738/39-es pestis idején pestisbiztos is volt a Morvaország felé húzott járványvédelmi vonalon. Helyettesített a Hétszemélyes Táblánál is, de fő érdeme volt, hogy az insurrekció idején a megye katonáit saját maga vezette. A nádori ajánlás természetesen megtette a hatását. Pálffy nádor nyilván igen jól ismerte a bár idegen eredetű, de teljesen megmagyarosodott Schlossberget, ki a nemesi rendiség szempontjait ügyesen tudta egyeztetni az udvari elvárásokkal.

A tanácsosok személye

Mária Terézia alatt a magyar főhivataloknál összesen 176 tanácsosi kinevezésről, illetve megbízásról, öt esetben engedélyről tudunk. A Kancelláriánál nem volt tanácsos-gyakornok; a Helytartótanácsnál Szentmiklóssy István báró (1746-ban 2 hónapig), Koháry János gróf (1757-től 1760-ig), Dessewffy István báró (1759-ben); a Kamaránál egy ifjabb Bánffy gróf (keresztnév nélkül) lett tanácsos-gyakornok, minden "character" nélkül 1769 januárjában. A tanácsos-gyakornokok egytől egyig főnemesek voltak; belőlük a királynő tanácsosokat akart kiképezni, valódi tisztviselőket, azonban ez nem sikerült. Egy esetben azonban a tanácsos-gyakornokság eredményes volt, s ez Schilson János báróé volt, ki 1763-ban került a Helytartótanácshoz gyakornokként, 22 évesen; mikor három év múlva a Kamarához került, jelentős pályát futott be.

A 176 beosztásban összesen 157 fő tevékenykedett. A Kancelláriánál és a Helytartótanácsnál 6, a Kancelláriánál és a Kamaránál 2 (Szvetics és Végh), a Helytartótanácsnál

és a Kamaránál 5. Olyan, aki mindhárom dikasztériumnál szolgált, az egész 40 esztendő
időszakban csak kettő akadt: Festetich Pál, a Festetich-dominium megalapozója és Coth-
mann Anton, a telepítések szervezője, mind a ketten igen jelentős gazdasági szakértők.

A tanácsosok megismeréséhez két táblázat készült: az egyik betűrendes, mely azt is
feltünteti, ki melyik dikasztériumnál szolgált; a másik, hivatalonkénti, kronologikus, mely
a szolgálati idő mellett az életrajzi és személyi adatokat is tartalmazza. A két táblázatból
kitűnik, hogy Mária Terézia korának legtöbb neves egyénisége szolgált valamelyik dikasz-
tériumnál.

(A táblázatokba csak az *országos* jellegű hivatalok tanácsosai vannak felvéve, a regio-
nális jellegűekéi /mint: Szepesi, ill. Kassai Kamarai Adminisztráció, Temesi Tartományi
Adminisztráció, Selmeci Főkamaragrófság/ nem.)

Mária Terézia dikasztériális tanácsosai

Akacs Ignác			Kamara
Althann Michael Karl		Helyt.tan.	
Amadé László			Kamara
Andrássy István		Helyt.tan.	
Apponyi Antal György		Helyt.tan.	
Apponyi György		Helyt.tan.	
Aspremont Johann Gobert		Helyt.tan.	Kamara
Aszalay József		Helyt.tan.	
Bachó János		Helyt.tan.	
Bacsák János		Helyt.tan.	
Bacsák József			Kamara
Bajzáth József	Kancell.		
Balassa Ferenc		Helyt.tan.	
Balassa János		Helyt.tan.	
Balassa József	Kancell.		
Balogh László		Helyt.tan.	
Bánffy N.		Helyt.tan.	
Barkóczy Ferenc		Helyt.tan.	
Batta de Vatta László	Kancell.		
Batthyány Ádám (senior)		Helyt.tan.	
Batthyány Ádám (junior)		Helyt.tan.	
Batthyány Antal		Helyt.tan.	
Batthyány János József			Kamara
Batthyány József (érsek)	Kancell.	Helyt.tan.	
Batthyány József (gyakorn.)		Helyt.tan.	
Batthyány Lajos		Helyt.tan.	
Batthyány Tivadar	Kancell.		
Berchtold Franz		Helyt.tan.	
Bobok Mihály		Helyt.tan.	
Bosch, Id. De Bosch			
Brunszvik Antal	Kancell.		
Brunszvik Antal (másik)			Kamara
Cosa Zacharias			Kamara
Cothmann Anton	Kancell.	Helyt.tan.	Kamara
Csáky Antal			Kamara
Csáky György		Helyt.tan.	Kamara
Csáky Imre		Helyt.tan.	
Csáky János		Helyt.tan.	
Csáky Miklós	Kancell.	Helyt.tan.	
Csáky József		Helyt.tan.	Kamara
Csiba Imre		Helyt.tan.	
Csiba János		Helyt.tan.	
De Bosch Ferdinand Conrad			Kamara
De Jean de Hanssen Johann Anton			Kamara
Dessewffy István		Helyt.tan.	
Erdődy János		Helyt.tan.	Kamara
Erdődy József		Helyt.tan.	
Erdődy Lajos	Kancell.		
Erdődy Miklós		Helyt.tan.	
Esterházy Dániel		Helyt.tan.	
Esterházy Ferenc	Kancell.		
Esterházy Károly (tábornok)		Helyt.tan.	
Esterházy Károly (püspök)		Helyt.tan.	

Fabiankovics Károly		Helyt.tan.	
Farkas Gáspár	Kancell.		
Fekete György	Kancell.	Helyt.tan.	
Festetich Pál	Kancell.	Helyt.tan.	Kamara
Forgách Miklós		Helyt.tan.	
Fritz Karl von Rustenfeld			Kamara
Füleky László István			Kamara
Gosztonyi István		Helyt.tan.	
Grassalkovics Antal (senior)			Kamara
Grassalkovics Antal (junior)			Kamara
Győry Ferenc	Kancell.	Helyt.tan.	
Hentl Johann Peter			Kamara
Herlein Ferenc		Helyt.tan.	
Hlavács János		Helyt.tan.	
Höchengarten Bartholom Ludwig			Kamara
Hrabovszky Antal			Kamara
Illyésházy János		Helyt.tan.	
Illyésházy József		Helyt.tan.	
Izdenczy József	Kancell.		
Kákonyi Ferenc			Kamara
Kállóczy Mihály			Kamara
Kelez József	Kancell.		
Keller Karl			Kamara
Kempelen Engelbert			Kamara
Kempelen Farkas			Kamara
Kempelen János	Kancell.		
Klimó György	Kancell.	Helyt.tan.	
Klobusiczky József		Helyt.tan.	
Koháry János		Helyt.tan.	
Koller Franz Xaver	Kancell.		
Koller Johann Joseph			Kamara
Konekel Ludwig			Kamara
Konczek Bernát	Kancell.		
Komáromy Zsigmond			Kamara
Kovács Pál		Helyt.tan.	
Kruspér István			Kamara
Kutschersfeld Podivin			Kamara
Kvassay József		Helyt.tan.	
Mednyánszky János		Helyt.tan.	
Mohr Felix			Kamara
Nádasdy Ferenc		Helyt.tan.	
Nádasdy Lipót	Kancell.		
Nádasdy Mihály	Kancell.		
Nagy Ignác		Helyt.tan.	
Nagy József (felsőbükki)	Kancell.		
Nedeczky András	Kancell.		
Neuhold János Antal			Kamara
Niczky Kristóf	Kancell.		
Okolicsányi Imre		Helyt.tan.	
Orezy László			Kamara
Ordódy Lajos		Helyt.tan.	
Pálffy János		Helyt.tan.	Kamara
Pálffy Károly (alkancellár)	Kancell.		
Pálffy Lipót	Kancell.		
Pálffy Miklós (kancellár)	Kancell.	Helyt.tan.	
Patachich Ádám	Kancell.		

Pfeffershoven Joseph		Kamara
Pletrik László	Helyt.tan.	
Podhradszky István		Kamara
Radkovicz Ferenc	Helyt.tan.	
Radosztics Ignác		Kamara
Rajcsányi Adám		Kamara
Redl Franz Joseph		Kamara
Révay Jónás		Kamara
Révay József	Helyt.tan.	
Ribics György Rudolf		Kamara
Rudnyánszky Farkas		Kamara
Sághy Gergely György		Kamara
Sauska Antal	Helyt.tan.	
Schilson János	Helyt.tan.	Kamara
Schlossberg László	Helyt.tan.	
Schönholtz Franz Christoph		Kamara
Scultety Ferdinand	Kancell.	
Sidó Mihály	Helyt.tan.	
Skerlecz Ferenc	Helyt.tan.	
Skerlecz Miklós	Helyt.tan.	
Somssich Antal	Kancell.	
Splényi József		Kamara
Stehenics János	Helyt.tan.	
Szendrey Benedek		Kamara
Szentmiklóssy István	Helyt.tan.	
Szlávy Pál		Kamara
Szögyén János Mátyás	Helyt.tan.	
Szóllósy Ferenc		Kamara
Sztáray János	Helyt.tan.	
Szunyogh János	Helyt.tan.	
Szveticz Jakab	Kancell.	Kamara
Timon József	Helyt.tan.	
Török Ferenc		Kamara
Török József	Kancell.	Helyt.tan.
Tersztyánszky Dániel		Kamara
Ugarte Aloys		Kamara
Ürményi József	Kancell.	
Vajjay László		Kamara
Vécsey József		Kamara
Végh Ignác		Kamara
Végh Péter (verebi)	Kancell.	
Végh Péter	Kancell.	Kamara
Wettin Albert (szász herceg)	Helyt.tan.	
Wlassics András		Kamara
Zbiskó József Károly	Helyt.tan.	
Zichy Ferenc (püspök)	Helyt.tan.	
Zichy Ferenc (utóbb főpohárnok)		Kamara
Zichy Zsigmond	Helyt.tan.	
Zlinszky Gábor		Kamara

A tanácsosok hivatalonkénti kronologikus rendje

Megjegyzések:

*-gal jelöltek más dikasztériumnál is fel vannak tüntetve.
A szolgálati éveknél a zárójelbe tett szám az összes szolgálati évet,
a gyermeklétszámnál a házasodási kort el nem ért gyermekek számát jelzi.

Rövidítések:

admin.	= adminisztráció, adminisztrátor
főisp.	= főispán
h.	= helyettes
Htt.	= helytartótanács(i)
kam.	= kamarai
kanc(ell.)	= kancelláriai
ny.	= nyugalmazva
szkv.	= szabad királyi város(i)
tan.	= tanácsos
tart.	= tartományi (al-, illetve főbiztos)
tbk.	= tábornok
vál.	= választott (püspök)
vm.	= vármegye

MAGYAR KIRÁLYI KANCELLÁRIA

Szám	Név	Előbb	Életkor	Szolgálati idő	Év	Utóbb	Életkor	Élt	Házasság	Feleség	Fiú	Lány	Össz.:
1.	Fekete György (galántai)	tanácsos alkancellár	34	1745–1748 1762–1773	3 11	személynök, utóbb országbíró	1711–1788	77		Niczky Anna	1	—	1
2.	Nádasdy Lipót Flórián gr. kancellár	Htt. tanácsos kancellár	49	1746–1758*	12		1697–1758	61		Trauttmansdorf Theresia	1	4	5
3.	Klimó György*	Novi-i püspök	36	1746–1750	4	lemond; pécsi püspök	1710–1774	64	coelibatus				
4.	Végh Péter (verebi)	kancellistából (1700–)	67 kb.	1747–1751†	10		kb. 1680–1751	70 felett		Csuzy Júlia	4	1	5
5.	Somssich Antal		59	1748–1758	10	ny.	1689–1779	90		1. Zarka Apollónia 2. Niczky Borbála	— 4	1 1	6
6.	Koller Franz Xaverius	titkár (1742–)		1748–1762	14	személynök	†1786						
7.	Szvetics Jakab*	ügyigazgató (1747–)		1750–1765	15	személynök	1703?–1781	78		Lada Mária		1	1
8.	Csáky Miklós* gr. főkancellár	érsek	59	1751–1757†	6		1692–1757	65	coelibatus				
9.	Patachich Ádám br.	Novi-i püspök	34	1751–1760	9	lemond; nagyváradai püspök, majd kalocsai érsek	1717–1787	70	coelibatus				
10.	Balassa József gr.		21	1754–1756†	2		1733?–1756	23					
11.	Pálffy Miklós gr. kancellár*		48	1758–1762	4	lemondott; utóbb Htt.tan.	1710–1773	63	1733.I.2.	Althann Sidónia	2(1)	6(2)	8(3)
12.	Festetich Pál*	kőszegi táblai úlnök	33	1758–1762	4	Udvari Kamarához; 1772. a Htt.-hoz	1725–1782	57		Stillfried Cajetana	3	4	7
13.	Török József* (szendrői)	Htt.-tól (1754–)	44	1758–1769	11	ny.	1714–1776	62		Pfeffershoven Katalin	2	2	4
14.	Koncsek Bernát (dvorecki)	Kanc.kiadóból (1734–)	57	1759–1762	3	ny.	1702–1763	61					
15.	Esterházy Ferenc gr. kancellár		47	1762–1785†	23	Htt.elnök	1715–1785	70		Durville Antónia	1	1	2

Szám	Név	Előbb	Élet- kor	Szolgálati idő	Év	Utóbb	Éltekor	Élt	Házasság	Felcség	Fiú	Lány	Össz.:
16.	Batthyány Tivadar gr.		32	1762-1770	8		1730-1812	82		Esterházy Filippina	1	1	2
17.	Pálffy Lipót gr.		23	1762-1777	15	főajtónálló	1739-1799	60		Daun Theresia	8	2	10
18.	Brunszvik Antal (1775- gr.)		44	1762-1775	13	lemondott	1718-1780	62		Adelffy Mária	2	3	5
19.	Niczky Kristóf (1765- gr.)		40	1762-1765	3	lemondott; septemvir	1722?-1787	65		Jankovich Katalin	2	2	4
20.	Farkas Gáspár		47	1762-1769†	7		1715?-1769	54					
21.	Bajzáth József prépost		45	1765-1777	12	veszprémi püspök	1720-1802	82	coelibatus				
22.	Végh Péter*			1765-1780	15	személynök	?-1802?			Nádasdy Erzsébet	2	—	2
23.	Kempelen János ezredes		40	1765-1776?	11		1725-1804?	79		Schröfl v. Monsperg Judith	4	1	5
24.	Cothmann Anton kam.tan.*		46	1766-1768†	2		1720-1768	48		Pachner Josepha	—	—	—
25.	Győry Ferenc* (1785- gr.)		44	1768-1783	15	Httan. tanácsos	1724?-1790	66		siklói Andrássy Krisztina	3(2)	2	5(2)
26.	Nedeczky András	ítélőmester	42	1769-1774	5	ny.	1727-1775	48					
27.	Batta de Vatta László	kancell. titkár	45	1769-1776†	7		1725?-1776	50					
28.	Erdődy Lajos gr.		27	1770-1777	7	alkancellár;†	1747-1777	34		Nádasdy Borbála	1	—	1
29.	Ürményi József		32	1773-1785	12	Htt.alelnök	1741-1825	84		1. Sturm Anna 2. Komjáthy A.	1	2	3
30.	Kelcz József		50	1774-1783†	9		1724?-1783	59					
31.	Batthyány József* gr. főkanc.	kalocsai érsek	49	1776-1799†	23	egyben érsek	1727-1799	72	coelibatus				
32.	Izdenczy József	kancell. titkár	43	1776-1785	9	kinstartó	1733-1811	74		(1825-ben:)	2	—	2
33.	Seultety Ferdinand	kancell. titkár	37	1776-1790	14	ny.	1739?-						
34.	Pálffy Károly gr. alkancellár		42	1777-1787	10	kancellár	1735-1816	81		Lichtenstein Theresia	2	—	2
35.	Nádasdy Mihály gr.		31	1777-1785	8	koronaőr főlovászmester	1746-1796	50		Colloredo Maria Theresia	1	—	1
36.	Nagy József felsőbüki		38	1780-1795	15	személynök	1742?-1801	59		Végh Anna	—	—	—

MAGYAR KIRÁLYI HELYTARTÓTANÁCS

Szám	Név	Előbb	Éves	Szolgálati idő Év	Utóbb	Életkor	Év	Házasság	Feleség	Ismert gyermekszám (elhalt):			
										Fiu	Lány	Össz.:	
37.	Ordódy Lajos	kancellistából (1724-)	40	1740-1746+	6	1700-1746	46		Maria Susanna +1747	—	—	—	
38.	Zichy Ferenc gr.	botri püspök	41	1742-1744	2	gyóri püspök	1700-1783	83	coelibatus				
39.	Batthyány Ádám gr. jun.		20	1742-1750 újra: 1759. lemond	9		1722-1787	65		Illyésházy Teréz	1	1	2
40.	Erdódy Miklós gr.		24	1743-1757+	14		1719-1757+			Batthyány Antónia	2	2	4
41.	Csáky János gr.		25	1743-1783	40	koronaőr	1718?-1795	77	2.házasság 1788.4.24.	1. Esterházy Borbála 2. Zichy Jozefa	1	3	4
42.	Schlossberg László	Pozsony vm. alispán	58	1743-1753+	10		1685-1753	68		Viczay Anna (él 1781)	—	—	—
43.	Klimó György*	esztergomi apátkanonok	34	1744-1746 1759-1772	15	közben a kancelláriánál; pécsi püspök	1710-1777	66	coelibatus				
44.	Althann Michael Karl gr.	váci püspök	44	1746-1752	6	váci püspök	1702-1756	54	coelibatus				
45.	Zbiskó József Károly		35	1746-1755	9	hétszemélyes táblai ülnök	1711-1774	63	coelibatus				
46.	Szentmiklóssy István br.			1746.	—	resignált (2 hónapig)				nem élt Pozsonyban			
47.	Révay József gr.			1746-1766+	20		?-1766			1. Esterházy Johanna 2. Beniczky Ágnes	—	—	—
48.	Bobok Mihály			1746-1756+	10					Blaskovich Anna? +1788	5?	?	5?
49.	Illyésházy József gr.	királyi étékfogó (1730-)	46	1747-1766+	19	(1755-től tárnokmester; 1759-től országbíró is)	1701-1766	65		1. Csáky Franciska 2. Traun Petronella	utód: — 1	— 3	— 4
50.	Apponyi György gr.		26	1747-1779	32		1721-1782	61		Lamberg Franciska	2	2(1)	4(1)
51.	Csiba Imre	Pozsony vm. alispánja és Pozsony szkv. bírása		1748-1769	21	ny.	+1772		1719.11.9.	Bán Borbála	1	4(1)	5(1)
52.	Pálffy János* gr.		21	1748-1749	1	kamarához	1728-1791	63		Collaredo-Mansfeld Gabriella	—	—	—

Szám	Név	Előbb	Éves	Szolgálati idő	Év	Utóbb	Életkor	Év	Házasság	Feleség	Ismert gyermekszám (elhalt):			
											Fiu	Lány	Össz.:	
53.	Keller Karl	kam.jan. (1732-)	38	1749-1750†	1		1711?-1750	39	vsz. nőtlen					
54.	Esterházy Daniel gr.		27	1749-1759†	10		1723-1759	36		1. Gyulaffy Borbála	1(1)	2	3(1)	
55.	Szunyogh János gr.			1750-1782	32	ny.				2. Erdődy Anna	1	2	3	
										1. Nádasdy Júlia	3	—	3	
										2. Esterházy Zsófia	—	—	—	
56.	Esterházy Károly	tbk.	28	1750-1757†	7		1723-1757	34		Lymburg-Styrum Amalia	2	2	4	
57.	Batthyány Lajos gr. elnök	főpohárnok (1723-)	55	1751-1765†	14	(egyben nádor volt)	1696-1765	69		Kinsky Theresia	4	—	4	
58.	Erdődy János* gr.		18	1751-1772	21	Kamara elnök	1723-1789	66		Pálffy Teréz	2	—	2	
59.	Gosztonyi István		56	1751-1770	19	ny.	1696?-1774	78	családja Gyöngyösön élt: 1770.		1 fiú eml.	?		
60.	Csáky Miklós* gr.	Kalocsai, majd esztergomi érsek	59	1751-1757†	6	—	1692-1757	65	coelibatus					
61.	Kovács Pál	scardoni püspök	kb.59	1752-1753†	1	—	1693?-1753	60	coelibatus					
62.	Stehenics János	tinini püspök		1753-1766	13	ny.			coelibatus					
63.	Török József		40	1754-1758	4	Kancelláriához áthelyezve	1714-1776	62		Pfeffershoven Katharina	2	2	4	
64.	Szőgyén János Mátyás	debreceni tart. albiztos, majd kassai tart. főbiztos (1739-)	52	1754-1757†	3		1702-1757	55		Jékei Zsuzsa (család Kassán)	1	3(1)	4(1)	
65.	Sidó Mihály	járatnokból (1727-)	51	1754-1781†	27	—	1704?-1781	77	1734.2.14.	Kubóczy Mária	8(4)	5(3)	13(7)	
66.	Tjmon József	írnokból (1733-)	43	1754-1763†	9	—	1709-1763	54		Körner Katharina	3	—	3	
67.	Esterházy Károly gr.	tinini püspök	30	1755-1759 lemondott	4	váci püspök	1725-1799	74	coelibatus					
68.	Forgách Miklós gr.		23	1756-1767 lemondott	11	Nyitra vm. főisp.	1733?-1795	62		Pinelli Josepha	—	—	—	

szám	Név	Előbb	Éves	Szolgálati idő	Év	Utóbb	Életkor	Év	Házasság	Feleség	Ismert gyermekszám (elhalt):		
											Fiú	Lány	Össz.:
69.	Balassa János gr.		22	1756–1772+	16	–	1734–1772	38	1757.4.18.	Illyésházy Júlia	1	1	2
70.	Balassa Ferenc br. (1772– gr.)		25	1756–1785	29	Pozsega vm. főisp. (1790-ig)	1731–1807	76	nőtlen				
71.	Balogh László (gr. lett 1775-től)	titkár (1754–)	39	1757–1781	24		1718?–1796	78		Jankovics Júlia †1784	1	1(1)	2(1)
72.	Koháry János gr.	gyakornok		1757–1760	3	kimaradt			?				
73.	Batthyány József gr.			1758.		kimaradt							
74.	Herlein Ferenc Xavér	titkár (1750–)	41	1758–1768+	10		1717–1768	51		Anna-Maria	1(1)	1	2(1)
75.	Pletrik László			1759–1767	12				?		1	—	1
76.	Dessewffy István br.	gyakornok		1759.		kimaradt							
77.	Gyóry Ferenc* (1785– gróf)	h.tart.bízt. (1749–)	35	1759–1768	9	Kancelláriához	1724?–1790	66		siklói Andrássy Krisztina	3(2)	2	5(2)
78.	Csáky Imre gr.			1759–1782	23	ny.				Engel Mária Terézia	4	2	6
79.	Illyésházy János gr.		29	1759–1779	20	Hétszemélyes Táblához	1730?–1799	69		Batthyány Szidónia gr.	3(2)	5(3)	8(5)
80.	Barkóczy Ferenc gr.	eszt. érsek	51	1761–1765+	4		1710–1765	55	coelibatus				
81.	Kvassay József	titkár (1758–)		1762–1776+	14		?–1776?		?				
82.	Fabiankovics Károly	titkár (1756–) címetes 1762– tényleges 1766–	35	1762–1783+	21		1727?–1783	56	1755.9.8.	Barinay Anna	3	—	3
83.	Schilson János* br.	tanácsos- gyakornok	22	1763–1766	3	Kamarához	1741?–1810	69	1781.8.28.	Zichy Antónia	—	—	—
84.	Zichy Zsigmond gr.		22	1763–1782	19		1741–1802	61		Raab Amália gr.	1	1	2
85.	Wettin Albert szász hg. elnök	elnökként	27	1765–1780	15	lemondott	1738–1822	84	1776.4.8.	Habsburg-Loth. Mária Krisztina főhercegnő	—	—	—
86.	Sauska Antal	kamarai játrulnok, írnök, majd tart.bízt. (1728–)	57	1765–1782+	17		1708?–1782	74	1782: özvegy	?			

Szám	Név	Előbb	Éves	Szolgálati idő	Év	Utóbb	Életkor	Év	Házasság	Feleség	Ismert gyermekszám (elhalt):		
											Fiú	Lány	Össz.
87.	Csiba János	Moson vm. alispánja	53	1765-1772†	7		1712?-1772	60	?	Zichy Júlia özv., †1795	—	—	—
88.	Pálffy Miklós* gr.	főudvarmester (1734-)	55	1765-1773†	8	egyben országbíró	1710-1773	63	1733.1.2.	Althann Szidónia	2(1)	6(2)	8(3)
89.	Csáky József* gr.			1766-1772 1783-1785 1790-1792		Kamarához, utóbb újra itt				Draskovics Anna gr.	5(1)	2	7(1)
90.	Cothmann Anton* br.	Kamarától	46	1766-1768†	2		1720-1768	48		Pachner Josepha	—	—	—
91.	Berchtold Franz gr.	esztergomi kanonok	36	1766-1776	10	besztercebányai püspök	1730-1793	63	coelibatus				
92.	Aspremont Johann* Gobert gr.		35	1767-1769	2	Kamarához	1732-1805	73		Wolkenstein-Trostburg Maria	1	—	1
93.	Sztáray János gr.		28	1767-1782	15		1739-1815	76		Migazzi Barbara	3	1	4
94.	Skerlecz Ferenc		38	1769-1797	28		1731?-1802	71		nemeskéri Kiss Róza	2(1)	6	8(1)
95.	Andrássy István siklófi			1769-1776	7	lemondott	?-1784	?					
96.	Hlavács János	járulnokból (1742-)	46	1769-1782	13	ny.	1723-1787	64		Götl Júlia Krisztina	2(1)	—	2(1)
97.	Radkovicz Ferenc	számvevő-segédéből (1752-)	46	1769-1790	21		1723-?		1754.1.4.	Klobusiczky Erzsébet	—	3(1)	3(1)
98.	Aszalay József	nemes testőr (1760-); titkár (1765-)	30	1770-1783	13		1740-?			Rosty Zsófia	3	1	4
99.	Klobusiczky József		35	1770-1788	18		1735?-?		1766.8.13.	Timon Klára	4(2)	—	2(2)
100.	Bachó János	pozsonyi tart.al., majd főbiztos (1761-)		1770-1783	13					Jeszenszky Amália	2	1	3
101.	Mednyánszky János br.		24	1771-1789 1791-1818	45		1747-1833	86	nőtlen				
102.	Csáky György* gr.	Kamarától		1772-1783	11		?-1788		1753.5.22.	Erdődy Henrika †1778	3(1)	3(2)	6(3)
103.	Batthyány József* gr.	kalocsai, majd esztergomi érsek	45	1772-1785 1790-1799	22		1727-1799	72	coelibatus				

Szám	Név	Előbb	Éves	Szolgálati idő	Év	Utóbb	Életkor	Év	Házasság	Feleség	Ismert gyermekszám (elhalt):		
											Fiú	Lány	Össz.:
104.	Festetich Pál* gr.	bécsi udvari kamarai tanácsos	47	1775-1782†	10	egyben kamaracelnök	1725-1782	57		Stillfried Cajetana	3	4	7
105.	Fekete György* gr.	(1760 óta gróf, alkancellár) főudvarmester	62	1773-1783	10	ny.	1711-1788	77		?	1	—	1
106.	Nagy Ignác	prépost, drüvesti vál. püspök	43	1776-1777	1	székesfehérvári püspök	1733-1789	56	coelibatus				
107.	Bacsák János	Pozsony vm. alispán	60	1776-1790	14		1716-1797	81		Ceély Terézia	7	8	15
108.	Okolicsányi Imre	esztergomi kanonok	42?	1777-1782	5		1735k-1795	60 k	coelibatus				
109.	Erdődy József gr.		22	1777-1785	8		1755-1810 ut. ?		nőtlen?				
110.	Apponyi Antal György gr.	galíciai, majd fiúmei kormányzó	28	1779-1784	5	1791 után Tolna vm. főispánja	1751-1817	66		Lodron Carolina	2	2(1)	4(1)
111.	Nádasdy Ferenc gr. jun.		34	1779-1783	4	Fejér vm. főispánja	1745-1802	57		1. Erdődy Cecília 2. Aichpichl Maria-Theresia	3	2	5
112.	Batthyány Antal gr.		26	1779-1788	9		1753-1813	60		1. Festetich Mária 2. Majthényi Johanna	1(1)	—	
113.	Skerlecz Miklós	pronotarius	48	1779-1785	6	Zágráb vm. főispánja	1731-1799	68		?	1	—	2(1)

MAGYAR KIRÁLYI KAMARA

Szám	Név	Előbb	Élet- kor	Szolgálati idő	Év	Utóbb	Életkor	Élt	Házasság	Feleség	Fiú	Lány	Össz.:
114.	De Jean de Hanssen Johann Anton	bánáti admin., tisztv.	59	1743-1760†	17		1684?-1760	76		Koch Franziska br.	4	3(1)	7(1)
115.	Török Ferenc		44	1743-1776†	33		1699?-1776	77					
116.	Rajcsányi Ádám	kamarai levéltárnok		1743-1764	21 (26)		+1766			Platz Anna Mária	—	1	1
117.	Barthány Ádám gr.	alelnök	48	1744-1748	4		1697-1782	85		Esterházy Anna Mária	3	3	6
118.	Révay Jónás			1744-1748†	4					Dvornikovics Klára	—	—	—
119.	Erdődy Nep. János* gr.	tanácsos alelnök elnök	23 (47)	1746-1770 1770-1772	24 (36)		1723-1789	66		Pálffy Teréz	3(1)	2	5(1)
120.	Koller János József	altitkár	30	1746-1776	30 (35)		1716-1781	65		Grisardt Anne-Marie	4(2)	2(2)	7(4)
121.	Szvetics Jakab*	ügyigazg.		1747-1750	3	Kancelláriához	†1781			Lada Mária	—	1	1
122.	Grassalkovics Antal gr. kamaraelnök	kincstári ügyész, majd személynök (1716-)	54	1748-1771†	23 (55)		1694-1771	76		1. Lang Erzsébet 2. Klobusiczky Krisztina 3. Klobusiczky Terézia	— 2(1) — —	— 4 — —	— 6(1) — —
123.	Csáky Antal gr.	tanácsos, szepesi kam. adminisztrátor (1742-)	46?	1748-1764†	16		1702?-1764	62		1. Erdődy Mária 2. Berényi Anna (Kassán)	— 3	— 2	— 5
124.	Pálffy János* gr.		21?	1749-1753	4		1728?-1791	63		Colloredo-Mansfeld Gabrielle	2	2	4
125.	[De Bosch] Posch Ferdinand Conrad	hadbiztos	55	1749-1753	4	ny.	1694-1767	73	nős: neje?		—	1	1?
126.	Vajay László br.		56	1749-1772†	23		1693-1772	78	vsz. nőtlen				
127.	Podhradszky István	járuknokból (1718-)	kb.50	1749-1764†	15 (46)		kb.1700-1764	64		Gyungel Zsuzsanna	3(2)	5(3)	8(5)
128.	Hrabovszky Antal	ügyigazgató		1750-1760	10								
129.	Cothmann Anton* br. (1743-)	fogalmazó	30	1750-1766	16 (23)	Kancellária	1720-1768	48		Pachner Josepha	—	—	—
130.	Amadé László br.	katonatiszt	47	1750-1764†	14		1703-1764	61		1. Orczy Zsuzsa 2. Veltzi M. Paula	— —	— —	— —

Szám	Név	Előbb	Életkor	Szolgálati idő	Év	Utóbb	Életkor	Élt	Házasság	Feleség	Fiú	Lány	Össz.:
131.	Pfeffershoven Joseph br.		23	1750-1782	32		1727-1798	71					
132.	Kruspér István címzetes tanácsos	titkár (1750-)		1753-1764	11 (14)					Ország Erzsébet	1	2(1)	3(1)
133.	Kempelen Engelbert címzetes tanácsos	harmincados (1716-)	72	1753-1754	2 (38)	ny.	1681-1761	80	Pozsony 1715.X.1.	Spindler Anna Theresia	6(2)	1	7(2)
134.	Fülek László István címzetes tanácsos	járuinokból (1728-)	57	1753.	1 (25)	ny.	kb.1696-1760	64	1730	Máthé Erzsébet (össz. 12 gyermek, de 1763. csak 3 él)	4(2)	7(4)	11(6)
135.	Kákonyi Ferenc címzetes tanácsos	járuinokból (1715-)	61	1753-1759†	6 (44)		1692-1759	67		Szögyényi Mária Katalin	6	5(1)	11(1)
136.	Mohr Felix von Sonnegg	altitkárból (1743-)	42	1753-1764†	11 (21)		1711?-1764	53	Pozsony, 1755.V.1.	Vernle Maria Theresia	1(1)	2(2)	3(3)
137.	Ribics György Rudolf	levéltári igazgató		1754-1764	10					?			
138.	Kutschersfeld Podivinus	szepesi kamara tanácsos (1752-)	35	1754-1769†	15 (17)		1719?-1769	50		Hebenstreit Caroline	1	2	3
139.	Csáky György* gr.			1754-1772	18	Helytartótanács			Pozsony, 1753.5.22.	Erdődy Henrika †1778, 46 éves	3(1)	3(2)	6(3)
140.	Végh Ignác	titkár (1750-)		1754-1783†	29 (33)					Bobok Júlia †1788	—	—	—
141.	Grassalkovics Antal jun. gr.		21	1755-1780	25	koronaőr	1734-1794	60	1758.4.9.	Esterházy Mária (1739-1820)	1	3	4
142.	Redl Franz Joseph (osztrák nemes 1759, magyar 1765)	birtokfelügyelő (1736?-)		1756-1763†	7 (27)					?	1	—	1
143.	Radosztics Ignác	kancelláriai ágens (1752-)		1756-1762	6	elbocsátva							
144.	Höchengartten Bartholom Ludwig	alkamara-gróf a bánya- városokban (1759-)		1761-1774?†	13 (25)					N. Anna	—	1	1
145.	Végh Péter*	kir. ügyigazg.		1762-1765	3	Kancelláriához				Nádasdy Erzsébet	2	—	2
146.	Kállóczy Mihály	járuinokból (1736-)	47	1764-1771	7 (35)		1717-1772	55		?			

Szám	Név	Előbb	Életkor	Szolgálati idő	Év	Utóbb	Életkor	Élt	Házasság	Felcség	Fü	Lány	Össz.:
147.	Konckel von Müntenthal Ludwig jun.	fogalmazó (1750-)	38	1764-1782	18 (32)		1726?-1783	57	nőtlen				
148.	Szendrey Benedek János	számvevőből (1743-)	49	1764-1778†	14 (35)		1715?-1772	63	nőtlen				
149.	Zlinszky Gábor	írnokból (1750-)	36	1764-1772†	8 (22)		1728?-1772	44	vsz. nőtelen				
150.	Kempelen Farkas	fogalmazó (1755-)	28	1764-1785	21 (31)		1734-1804	70	Pozsony, 1762.5.2.	Gobelius Anna-Marie	2	3	5
151.	Splényi József br.		22	1765-1783	18	főispán, koronaőr	1743?-1831	88		Ujfalussy Gabriella	3	—	3
152.	Schilson János* br.		25	1766-1784	22	lemond, majd admin.	1741?-1810	68	Pozsony, 1781.8.28.	Zichy Antónia	—	—	—
153.	Vécsey József br.	szepesti Kamaránál (1752-)	54	1766-1771†	5 (19)		1712?-1771	59	családostól Kassán élt	Berényi Terézia gr. †1770	5(1)	5	10(1)
154.	Szlávy Pál	ügyigazgató	60	1766-1783	17		1706?-1787	81		?			
155.	Batthyány János József gr.		19	1766-1782	16	Torontál főispánja	1747-1831	84		Herberstein Anna gr.	—	5(2)	5(2)
156.	Schönholtz Franz Christoph	számvevő-mester (1750-)	48	1767-1784	17 (34)	ny.	1719?-1794	75	Pozsony, 1750.7.11.	De Posch Anne-Marie	5	—	5
157.	Neuhöld János Antal (1753-magyar nemes)	ügyvéd, Pozsony városi tanácsos	41	1767-1773	6	udvari kamarai tanácsos	1726-1791 ut.			Várady Franciska	1(1)	1(1)	2(2)
158.	Bacsák József	járuknokból (1743-)	47	1768-1785	17 (42)	ny.	1721-1785 ut.			Kondé Anna-Mária	7(3)	5(1)	12(4)
159.	Cosa Zacharias tanácsosi jelleg	főposta-számvevő		1768?-						?			
160.	Bánffy N. tanácsos-gyakornok			1769.						?			
161.	Aspremont Johann Gobert* gr.	Helytartó-tanácsnál	37	1769-1782	13		1732-1805	73		Wolkenburg-Trostburg Marie-Franziska	1	—	1
162.	Zichy Ferenc gr.		19	1770-1785	15	Zemplén vm. főisp., főpohárnok	1751-1812	61		Kollowrath Anne-Marie gr.	3	3	6
163.	Akacs Ignác, baromlaki	századosból lett		1771-1773	2	ny.	†1779			Barinay Jozefa	—	—	—

Szám	Név	Előbb	Életkor	Szolgálati idő	Év	Utóbb	Életkor	Élt	Házasság	Feleség	Fü	Lány	Össz:
164.	Festetich Pál* (1772- gr.)	előbb az Udvari Kamaránál, 1756 óta. 1772- itt mint alelnök	47	1772-1782+	10		1725-1782	57	1757	Stillfried Caietane gr.	3	4	7
165.	Fritz von Rustenfeld Karl (1764- osztr. nemes)	udvari kamarai titkárból		1772-1774	2					?			
166.	Csáky József* gr.	Helytartótanáctól		1772-1783	11					Draskovics Anna gr.	4(1)	3	7(1)
167.	Hentl Johann Peter	karintiai Landesrat tagjából		1773-1779	6					1. Zambarda Clara 2. de Viesner Josepha	— 1	1 —	2
168.	Sághy Gergely-György	járlunokból lett (1743-)	54	1773-1780	7 (37)		1719?-1781	62	Pozsony, 1771.5.1.	Petrák Zsófia	—	—	—
169.	Szóllóssy Ferenc			1774-1785	11	nyitrai kam. admin.	†1802		Pozsony, 1785.11.26.	Pauly Anna-Maria	—	—	—
170.	Orczy László br.	szepesi Kamarától mint tan. (1771-)	25	1775-1782	7 (11)	Temesi kam.admin.; utóbb alelnök.	1750-1807	57		Abensperg-Traun Theresia	—	—	—
171.	Ugarte Aloys gr.		28	1777-1782	5	visszament Bécsbe	1749-1817	68					
172.	Brunszvik Antal* (1775- gr.)	titkár (1771-)	33	1778-1785	7	Helytartótan. tan.	1745-1793	47		Wankel Elisabeth br.	1	3	4
173.	Komáromy Zsigmond			1779-1783	4	zágrábi kam. admin.							
174.	Wlasics András			1779-1781	2								
175.	Tersztyánszky Dániel	Udvari Kamarai tanácsos	49	1779-1785	6	Helytartótanácsi tanácsos	1730-1800	70		?			
176.	Rudnyánszky Farkas	Csongrád vm jegyzője, majd kam. titkár (1764-)		1780-1785	5 (21)	Helytartótanácsi tanácsos				Hávor Borbála	1	—	1

Ha Mária Terézia kancelláriai tanácsosait vesszük szemügyre, azt látjuk, hogy az uralkodás elején olyan, inkább köznemesi tanácsosok kinevezésére került sor, mint például a kancellistából felemelkedett, verebi Végh Péter, vagy a szintén köznemes galántai Fekete György; az egyházi tanácsosok sorában a jobbágy eredetű Klimó György Novi-i püspök. A nemesi sorból hivatali szolgálat útján nemegyszer főnemessé tett kancelláriai tanácsosok sem tartoztak ritkaságszámba a főnemeselemek rezervált helyeken. Ilyen volt Festetich Pál, később, az uralkodás második felében Brunszvik Antal, vagy Niczky Kristóf, utóbb Győry Ferenc is. A "nagy családok": az Esterházyak, Batthyányak, Pálffyak, Erdődyek képviselve voltak a Kancelláriában, de a zöm köznemesi eredetű és köznemesből lett főúri tanácsos.

Hogy mi lehet ennek a jelenségnek az oka, arra nem nehéz rájönni. A kancelláriai tanácsosság pontos megjelenést, az ülések rendszeres látogatását kívánta meg, már csak azért is, mert a Bécsben székelő dikasztériumban a hivatali kötelességek elhanyagolása gyorsabban vált szembetűnővé, mint a mégiscsak némileg távolabb lévő Pozsonyban. Annak a főúrnak, aki kancelláriai tanácsosságot vállalt, tehát akarva-akaratlanul be kellett törnie a hivatalnokéletbe, és birtokos mivoltát, időbeli és anyagi függetlenségét fel kellett áldoznia az uralkodó szolgálatában, olyan döntés meghozatalában is részt kellett vennie, mely számára nem volt rokonszenves. Így erre a függetlenséget szerető, magyar "nagy családok" fiai közül csupán azok vállalkoztak, akik az uralkodói döntéshozatal korlátlan-ságával már eleve egyetértettek, akár neveltetésük, akár személyes meggyőződésük miatt. Ambiciózus köznemesek számára tehát itt nyitottabb volt a tér az érvényesülésre, ha hajlandók voltak az uralkodói szolgálatra.

A kancelláriai tanácsosság jó áttekintést nyújtott az államügyekre. Ezért több olyan pályafutást ismerünk, melynek egyik stádiuma a kancelláriai tanácsosság volt. Olyan közismert neveket, mint Pálffy Miklós gróf kancelláré, Festetich Pálé, Niczky Kristófé, vagy utóbb Ürményi Józsefé és Izdenczy Józsefé, jellemezték a Kancellária tanácsosi asztalát. Hogy aulikusok voltak, az az adott viszonyok mellett természetes, de ezért negatívan semmiképp sem értékelhetők. Inkább azt kell elmondanunk, hogy egy olyan koncepciót képviseltek, melyben összhangba igyekeztek hozni az uralkodó és a – közjogi értelemben vett – magyar nemzet, a rendi nemzet érdekeit. Niczky Kristóf ezeket meg is fogalmazta, mint ahogyan ez a Széchényi Könyvtár Kézirattárában lévő irathagyatékából is kitűnik. A magyar történetírás soká meglehetősen mostohán bánt a Magyar Kancellária hivatalnokságával, őket elhanyagolta: újabb, de még mindig le nem zárható kutatásunk – legalábbis Mária Terézia korában – feltétlenül pozitív szerepet betöltőknek mutatja őket.

A Magyar Kancellária tisztviselői – akárcsak az Erdélyi Kancelláriáé – kis magyar szigetet képeztek a Habsburg-birodalom székvárosában. Éltek más magyarok is a száz-ezren felüli városban, de bizonyos, hogy a találkozási pont éppen a Magyar Kancellária épülete volt, innen szervezték meg a magyarországiak audiencia-kéréseit csakúgy, mint ahogyan itt gyűltek össze a legfontosabb magyar ügyek információs bázist jelentő aktái is. Annak ellenére, hogy a Kancellária az uralkodó személye körüli hivatal volt, s mint ilyen, az uralkodói akarat exponense, személyi összetétele révén szociológiai értelemben véve, ha nem is jogilag, a magyar rendi nemzet egyfajta követsége is volt az udvarnál, s ebben ropant fontos szerepet játszottak a tanácsosai.

Az udvari beszállásolásjog révén, mellyel a bécsi belvárosi polgárházak – nemesekéi is – terhelve voltak, a Magyar Kancellária tisztviselői egymáshoz földrajzilag is közel éltek. Lakcímeikből kitűnik, hogy a bécsi belváros utcáiban (Fischmarkt, Hoher Markt, stb. körül) tömörültek. Ritkábban az elővárosokban vettek saját házat, így pl. Erdődy Lajos gróf alkancellár Hütteldorf elővárosban, ahol 1777-ben el is hunyt. Mikor a nemes testör-

ség felállítása után a bécsi magyar kolónia megnőtt, akkor is a Kancellária maradt a találkozási gócpont. Meg kell jegyezni azt is, hogy a Magyar Királyi Kancellária tanácsosi kara Mária Terézia idején szinte kivétel nélkül született magyarokból állt (az egyetlen kivétel Cothmann Antal volt, aki honfúsiót), s csupán a szubalternek közt voltak nem-magyarok is. Érdeemes arra is figyelemmel lenni, hogy neveik és családjuk alapján ítélve e magyarok közt elég sokan voltak szláv környezetből valók, horvátországi és felvidéki eredettel, mint Somssich, Patachich, Festetich, illetve Koncsek, vagy Nedeczky. Mindez nem változtat egy alapvető tényen: ők voltak a legfontosabb szerepet játszó magyarok a Habsburg székvárosban.

A Helytartótanácsnál már III. Károly korában leszögezést nyert, hogy a tanácsosi állásokat nemcsak pályázók, de az uralkodó által alkalmasnak ítélt személyek, vagy maga a tanács által megfelelőnek tartottak is elnyerhetik. (97/1723. t.c.) Mária Terézia időszakában az első két évtizedben még a főúri tanácsosok sorában a régi nagy nemzetségek tagjait lehet megtalálni: Batthyány, Erdődy, Csáky, Illyésházy, Pálffy, Esterházy a domináns főnemesi nevek. 1760 után azonban a főnemesi tanácsosok vagy beszármazott indigénak, vagy a régi nagy családok olykor egészen fiatal tagjai. Zichy Zsigmond gróf 1763-ban 22, Mednyánszky János báró 1771-ben 24, Erdődy József gróf 1777-ben 22, Batthyány Antal gróf 1779-ben 26 évesen lett helytartótanácsi tanácsos. Itt egy – bizonyosan szándékolt – megfiatalítási tendencia olvasható ki, ami alkalmasint összefüggött a racionalista eszmék térfoglalásával éppúgy, mint az abszolutizmus erősödésével is. A régi vezetők családokat a Mária Terézia alatti időszakban még nem szorította ki a főúri tanácsosok sorából az újabb, hivatali pályán feltört főnemesség: de, éppen fiataláguk miatt, tekintélyben vesztek az udvarhoz teljesen hű, új hivatali arisztokráciával szemben.

A bizottsági ügyvitelnek – és ezzel a szakszerűség fokozott érvényesítésének – alapjai már III. Károly korában meg voltak vetve. Bár a lényeges döntések – a Helytartótanács csak az uralkodónak való alávetettségének hangoztatása mellett is – a Kancelláriában történtek, a Helytartótanács tanácsosai számára az állandó bizottságok a szakosodás, és így az önálló véleményalkotás és véleménytovábbítás lehetőségét adták meg, amivel különösen az 1754. évi reform után élhettek. 1754-től bizottságok, majd 1769-től egyes előadók intézték az ügyeket, s ez a tanácsosok fokozott specializációjával járt. A specializációt elősegítette az időnkénti bizottsági kiküldetés gyakorlata is, mely lehetővé tette a fiatalabb tanácsosoknak az országos problémáknak helyi tanulmányozását. Így a királynő uralkodásának végére a tanácsosokból már szakembergárda alakult ki, de, mint az *Acta Secundum Referen. es* levéltári iratanyagából kitűnik, mindenkinek többirányú volt a specializációja, azaz nem állt elő egyoldalúság, amit egyébként a tanácsosi létszám korlátozott volta se tett le rólvé.

Így váltak 1780-ig szakemberekké és szakreferensekké Csáky János gróf (1743 óta tanácsos) a társasági és katonai ügyek, az ország feltérképezése ügyeiben, Sidó Mihály a polgár felvételi ügyek az ipar és kereskedelem fejlesztési kérdéseinek területén (1754 óta volt tanácsos); Balogh László gróf a városi és céhügyek szakértőjeként tevékenykedett (1757 óta tanácsos). Csáky Imre gróf intézte a katonai mentesítéseket és a katonaságtól való elbocsátásokat (1759 óta ült a tanácsban). Fabiankovich Károly (1762 óta) a mértékűgy munkabérszabályozás, Skerlecz Ferenc (1769 óta) a Helytartótanács személyzeti kérdéseiben, a rangadományozásokban volt szakember. Hlavács János (1769 óta) a házassági ügyeket, a nem katolikusok vallásgyakorlati problémáit intézte. A kései periódusban kinevezett tanácsosok közül kiemelendő Bacskák János (1776 óta tanácsos), aki Pozsony megye alispánjából viszonylag öregén, 60 éves korában került be a konziliáriusok közé, és főleg a gazdaságrendészet, út-, hid-, gátépítés ügyeiben szerzett jártasságot; mint az ország egyik legfejlettebb, legrendezettebb megyéjének éléről került országos ügyeket intéző pozícióba. Okolicsányi Imre püspök (1777 óta tanácsos) egyházi vonatko-

zású problémakörök szakembereként lelkésszpendztári, alapítványi, szerzetesi kérdésekkel foglalkozott, s az ő hatáskörébe tartozott a cenzúra is. Csupa jelentékeny, de mára jó-részt elfeledett ember, aki Mária Terézia korszakában, de részben utóbb, II. József alatt is országos hatású döntések előkészítésében működött közre. Ők is, és a név szerint itt most nem említett többiek is mind belevitték munkájukba tapasztalataikat, ismereteiket, meggyőződésüket, vagy legalábbis rutinjukat.

Volt azonban egy problémakör, amivel – igaz, eltérő arányban – szinte mindannyian foglalkoztak. Ez pedig a nemességadóományozások, megerősítések, igazolások kérdése volt: roppant fontos ügy úgy a királyi hatalom, mind a rendi erők szempontjából. Döntően rajtuk múlt ugyanis a királyi egyeduralom ellensúlyának, a rendi nemzetnek rekrutálódása, utánpótlása, megfelelő elemekkel való kiegészítése. Bár a Helytartótanács feladata nem kis részben éppen az adózó alanyok számának növelése lett volna, bizonyosan részük volt abban, hogy e korszakban is nagyszámú nemességadóományozás és még több megerősítés történt, ami a rendi nemzetet erősítette.

Mária Terézia uralkodásának első évtizedét a Magyar Kamaránál is valóban magyar tanácsosok kinevezése jellemzi. Az első tanácsos, akinek kinevezésére sor kerül De Jean de Hanssen Johann Anton nem magyar ugyan, hanem idegen, "extraneus" születésű, de már két évtizede a Bánátban él és működik, és kiváló igazgatási szakember hírében áll. A többiek: Török Ferenc, Rajcsányi Ádám, Batthyány Ádám gróf, Révay Jónás báró, Erdődy Nepomuk János gróf, Koller János, nemességodi Szvetics Jakab, Csáky Antal gróf, Vajay László, Podhradzky István, Pálffy János gróf egytől egyig magyarok, csupán Posch Ferdinand Konrad gabonafőbiztos "extraneus", de ő csak címzetes tanácsos.

Az osztrák örökösödési háború befejeződése után azonban változik a helyzet. A kormányzat gazdasági politikája, a nemesi adómentesség és egyáltalán a nemesi privilégiumok csorbítatlan fenntartásának kérdése a dinasztia és a rendiség kapcsolatába is némi disszonanciát visz.

1750-től már megjelennek a megbízhatóbbnak talált indigénák, és egyfajta paritásos elv körvonalai látszanak. 1750-ben a magyar Hrabovszky Antal és Amade László mellett az indigena, stájer eredetű Pfeffershoven József és a külföldi, westfáliai származású, de bécsi születésű Cotthmann Anton lesznek tanácsosok. Cotthmann kitűnő gazdasági szakember, Pfeffershoven pedig katonacsalád sarja, apja várparancsnok volt, s annak idején Rákóczi ellen harcolt, a királynő szándékai iránti feltétlen hűségéhez nem fér kétség.

1753/54-ben, mikor ismét újabb tanácsosi kinevezésekre kerül sor, az idegen eredetű Kruspér István, az indigena Kempelen Engelbert – egykor pozsonyi harmincados – a kamarai szubalternekből felemelkedett Fülek László – latin verselő – Kákonyi Ferenc, a szorgalmas lajstromozó lesznek címzetes tanácsosok, s velük együtt sonnegi Mohr Felix, volt titkár, akinek még indigenitása sincsen, s osztrák nemessége sem nagyon régi – katonatiszt apja, vagy nagyapja szerezte négy évtizeddel előbb. Ténylegessé csak Kruspér és Mohr lesznek. Mohr kinevezésével ismét az a gyakorlat tör utat, hogy a magyar kamarai tanácsos olyan ember is lehet, akinek nincs magyar nemessége, vagy indigenátusa.

Mohr Felix 11 évi kamarai tanácsosi szolgálata alatt se szerezte azt meg soha, csak fia, József szerzi meg a magyar címereslevelet, több, mint harminc év múlva, 1790-ben. Kutschersfeld Podivin is kamarai tanácsos lesz ekkor, ki újonnan nemesített – eredeti családneve valószínűleg Kutsera. De néhány magyar is kamarai tanácsos lesz ezekben az években az oszlopi, Sopron megyei származású Ribics György Rudolf, tehetséges jogász, de a királyi abszolutizmus feltétlen híve, azután Végh Ignác, Csáky György gróf és az ifjabb gróf Grassalkovics Antal, a kamaraelnök fia, a bécsi Thereziánium neveltje.

1756-ban kamarai tanácsos lett Redl Franz Joseph, a bécsi kamarai javak adminisztrátora, tevékeny hivatalnok, érdemes, valószínűleg csehországi és polgári származású tisztviselő, aki csak 1759-ben kap osztrák örökösstartományi és hat évvel később, magyar kirá-

lyi kamarai tanácsossága kilencedik esztendejében magyar nemességet. Mint látható tehát, a kamarai tanácsosok alkotmányban előírt nemességét az élet áttörte, és Mária Terézia, ha meg is adta nekik ezt a rangemlést, amit egyfelől munkájukkal ki is érdemeltek, másfelől a rendek is követelhettek, észrevehetően nem sietett azzal, hogy a kamarai tanácsosoknak megadja a magyar nemességet. Ugyancsak 1756-ban lett tanácsos a nemesi származású, alighanem horvát eredetű Radosztics Ignác is, aki ugyan a rendi nemzet tagja, de munkásságában a dinasztia készséges munkása, aki egyben a horvát adminisztratívát is elnyerte a tanácsosi ranggal.

Néhány évig ekkor szünetelnek a tanácsosi kinevezések. 1761-ben Höchengarten Bartolomäus Ludwig, alsómagyarországi alkamaragróf, bányászati szakértő 1761-ben címzetes kamarai tanácsos lett. Pozsonyi tartózkodásáról az anyakönyvek mit sem tudnak. Se tanúként, se keresztszülőként sohasem szerepel. 1750 ősze óta családjával Selmecbányán lakott; funkciója csak névleges, inkább állása megfelelő rangkiegészítéseként kapta a címet. Magyar nemességet ő sem nyert.

A két következő kinevezett: Végh Péter, királyi ügyigazgató (1762) és Kempelen Farkas, sőügyi igazgató (1764) igen érdemes tisztviselők. Véghet sem találjuk meg a pozsonyi anyakönyvekben; úgylehet, Bécsben lakott, Kempelen viszont nemcsak származás szerint a város fia, hanem családotól ott is élt mindaddig, míg előbb Budára, majd a Kancelláriához való előrelépésével Bécsbe került. Kempelen élete találmányai miatt meg lehetőségen ismert. De azt, hogy milyen szorgalmas tisztviselő is volt, kevésbé tartotta számon az utókor. Nemcsak a sőügyben vált ki. Egy 1785-ből való *Conduite-Liste* tanúsága szerint nemcsak franciául és olaszul, de angolul és hollandul is tudott; e két nyelv ismerete akkor igen szórványos. Kempelen személyében olyan ember jutott kamarai tanácsossághoz, aki ugyan teljesen be volt ágyazva Pozsony város életébe, de érdeklődés és látókör szempontjából messze túlnőtt nemcsak városán, de a primér fővároson, Bécsen is, és teljesen európaias horizontú. Pedig nem nagy vagyonú mágnás, és nem is világotjáró katoná, hanem műveltségét elsősorban a könyvkultúra útján gyarapított ember. Sajátos, de a nagyvilág felé való nyitottságát alighanem házassága is elősegítette. Felesége, Gobelius Anna-Mária szegény nemes lány ugyan, de bizonyosan igen művelt személyiség, mert férjhezmenetele előtt gróf Erdődy Jánosné társalkodónője volt. Németországból került Pozsonyba – természetesen Bécsen át, – és hihetőleg személyes összeköttetéscine is jelentős része volt abban, hogy Kempelenre irányult a figyelem.

Az 1764/65-ös országgyűlés előtt a Kamara tanácsában ismét nagyobb szerephez jut a hazai elem. Ez nyilván nem véletlen, hanem a rendi óhajok lehető teljesítésével áll összefüggésben, hiszen ismert, hogy erre az országgyűlésre a magyar rendek egyfajta sérelemként, összeállítják a hazai hivatalokban működő "extraneus"-ok jegyzékét is. Az 1764-ben kinevezett négy tanácsos közül Kallóczy Mihály régi, Pozsony környéki, magyar eredetű tisztviselő, ki fokról fokra haladt felfelé a ranglétrán; Szendrey Benedek is magyar, de új nemes, apja előbb az Udvari Kamara szolgálatában állt, Osztrák-Oláhországban és Erdélyben, az Apaffy-birtokok felügyelőjeként szerzett érdemeket, Zlinszky Gábor pedig megyei szolgálatból került Pozsonyba. "Extraneus" csak Konckel von Münstenthal, osztrák-német, lelkiismeretes tisztviselő, aki agglégényként csak kevésbé illeszkedik bele Pozsony életébe. Ugyancsak ennek az országgyűlésnek a folyamán kap létszám feletti tanácsosságot Spényi József, több, mint egy százada Magyarországon élő, osztrák exuláns eredetű család sarja, aki azonban már teljesen magyarrá lett. Családtagjai katonák, a dinasztia hazai hívei közé tartoznak, ő sem a rendi irányzat híve.

1765 a dinasztia és a rendek közti viszony megromlásának esztendeje. A tanácsosi kinevezések rendszerén ez nem okoz feltűnő változást. Akik ezután kapnak tanácsosi kinevezést, egyelőre mind magyarok, bár bizonyos módosulás körvonalai már látszódnak.

Schilson János báró, aki 1766-ban létszámfelettiként jelenik meg a Kamaránál, s 1771-től tényleges tanácsos, színes és érdekes egyéniség. Soproni patricius jellegű, nemesi családból származik. Rangja a nemességhez, életvitele és szemlélete a polgárság legmagasabb rétegéhez sorolja. Részletesebben kell foglalkozni vele, mert bizonyos fokig típusot képvisel.

Schilson János Mihály, a győri püspök (fertő)rákosi javainak provizora, 1704. dec. 22-én kapott soproni polgárjogot. Az ő apja, Jakob Schilson Tauberkönigshofenben (Würzburg püspökségben) volt szabad polgár (Freyburger), és az ottani Arany Oroszlánhoz címzett fogadó vedéglőse. Schilson János Mihálynak Magyarországon nemcsak Sopron szenátusába sikerült bejutnia, hanem az 1707. szept. 16-i megyegyűlésen már magyar nemességét egyben honfiúsítását hirdetik ki. A szenátorságról 1712-ben lemondott, viszont 1713-ban már "Sambtlicher Herrschaften des Bistums Raab praefectus"-ként szerepel. Már 1712-ben birodalmi és örököstartományi lovag lett, "Edler von" címmel. Báróságára vonatkozólag adat nincsen. A Kamarával hivatalos birtokügyekben kapcsolatban állt. Ő maga nevét ugyan csak "a Schilson"-nak (von Schilson) írja alá, de a Kamara átíratainak külzetén bárónak titulálja. E címet néha ő maga elfogadta, de általában csak a Schilson-ként írt alá. Fiai azonban már kapva-kaptak a címen, és a nagyszombati egyetem anyakönyveiben már az 1727–1729-es években már mint L[iber] B[aro]-k szerepelnek.

A Schilson család Magyarországon birtokot szerzett, bár nem donációba kapta azt: valószínűleg zálogjog, esetleg vétel útján jutott hozzá. Alkalmasint a Neoaquista révén szerezhette. A püspöki jövedelmek bérbevétele sem volt idegen tőle. Sopronban több háza és kertje, majorja volt, s a város műemlékei közt ma is jólismert a kis palotának is beillő Schilson-ház. A család inkább a nemességgel is bíró soproni patriciusok sorába illeszthető. Csak a bárói cím adományozásának nincs semmi nyoma sem a magyar, sem az osztrák, vagy német nemesi lexikonokban. Úgy tűnik, a "Freyburger" cím eléréséről lehet szó, melyhez hasonlót a magyar jog nem ismer. Így lett a tauberkönigshofeni szabad polgár fiából egyetlen nemzedék alatt "báró" Magyarországon. Mégsem tekinthetjük Schilson-t a főnemesi cím uzurpátorának, legfeljebb jóhiszemű használójának; a közép-német polgár ti. annak a Nyugat-Európában ekkor már régen szerte divó szokásnak hódolt, hogy a meggazdagodott polgárok birtokvásárlással azokhoz fűződő címeket is szerezhettek, s ha egyszer hivatalos szervek bárónak címzik, elfogadja a megtisztelést. A bérlői vállalkozás is arra mutat, hogy a Franciaországban és Angliában divó vállalkozásmódot ismerte, és – III. Károly korában, mikor Magyarországon is terjed a bérleti gazdálkodás, – alkalmazni is kívánta azt. Egyszerűen arról van csak szó, hogy egy nyugat-európai szabású és gondolkodású, s valószínűleg képzettségi szintű ember magyar talajon is az ottani szokásokat követi egy más jogrendszer mellett.

Ebből az "usus" révén használt báróságból utódainak nagy hasznuk volt. Éppen ez: a nyugati fejlődés ismerete, úgy látszik, az a tényező, mely a család érvényesüléséhez hozzájárult. Schilson János, a kamarai tanácsos, a Tereziánium volt növendéke már vitathatatlan báróként szerepel: kommersziális érdeklődésű polgári elődeitől azonban örökbe kapta a gazdasági lehetőségek iránti érzéket. Még mint létszámfeletti tanácsosra, rábízták a lótenyésztés megszervezésének ügyét, melyről tervezetet is készített, majd a tőzégfelhasználás ügyét is vele dolgoztatták ki. Nem csodálkozhatunk, ha a nyugati irányban nyitott Schilson a művészet iránt fogékony. Előbb egy, már a címében is a racionalizmus szellemiségének hatását mutató színdarabot ír (*Die Tugend im Bauernhaus*. Pozsony, 1775.), majd zenés, táncos, balettes színművet (*Die Wilden*. u.o. 1777.).

Schilson-t a Kamara utóbb II. József idején Sopronba királyi delegátusként küldte, és ott elmondott beszédei nyomtatásban is fennmaradtak.

Mikor 1781-ben (kamarai tanácsosi kinevezés után csaknem másfél évtizeddel) meg-nősül, már a magyar mágnáskörökbe házasodik bele. Neje, Zichy Antónia grófnő, tanúi

pedig Zichy Ferenc és Batthyány János grófok. Három évvel később, 1784-ben lemondott kamarai tanácsosi rangjáról. Képességeit kortársai is felismerték. Lemondásakor 1784-ben Balogh Ferenc gróf annak a reményének ad kifejezést, hogy továbbra is sikerül őt királyi szolgálatban megtartani. Az építészeti érdeklődés, melyet már diákkorában a Theresianumban is elárult, új erővel tört fel akkor, mikor néhány évvel lemondása után pesti kamarai kerületi adminisztrátor lett, s ekkor Pest város rendezéséről tevet készít: ez utóbb is foglalkoztatta. Később felváltva Pesten és Surányban élt.

Schilsonnal együtt lett kamarai tanácsos Vécsey József szepesi kamarai adminisztrátor, Szilávy Pál királyi ügyigazgató és Batthyány József János gróf is; utóbbi egyelőre fizetésnélküliként; tényleges csak négy év múlva lett.

1767-ben más típusú tanácsosok jelennek meg. Schönholz Franz Christoph gabonafőbiztos császári hivatalnok. Neühold János viszont hazai születésű, pozsonyi polgári családból való, 1726. május 29-én született. Apja, Neühold József Pál esztergályos mester volt. A tanácsos maga a városi igazgatás fokozatain ment keresztül, mielőtt a Kamarához került. 1752-ben városi könyvelőként, 1756-ban mint városi fiskális szerepel az anyakönyvben. Kétségtelen, hogy a Kamarához a városigazgatási ügyekben való jártassága miatt került. Rokonai az 1770-es és 80-as években is az atyai esztergályos mesterség mellett maradékként ismertek. Neühold a stúdium révén emelkedett előbb a város polgárságának vezetői közé, utóbb a nemességbe (1753-ban lett nemes), és végül, miután előbb Horvátországban kincstári ügyész volt, a Kamara vezető hivatalnokai sorába. Karrierje itt sem ért véget, mert 1773-ban az Udvari Kamarához került ugyancsak tanácsosi minőségben a Magyar Kancelláriához előlépett Ürményi József helyére.

Schönholz katonacsalád sarja volt: nagyapja I. Lipót és I. József királyok idején katonaként harcolt Magyarországon: apja részt vett az 1717/18-as hadjáratban, ott volt Temesvár és Belgrád elfoglalásánál is. Egyébként Posch tanácsos veje volt és a hadellátási ügyek szakértője. Kamarai tanácsossága időpontjában még nem magyar nemes, csak élete végén mint nyugalmazott haditanácsos nyerte el ezt a rangot, 1790-ben, II. József halála után az osztrák lovagi ranggal együtt. Kamarai tanácsosi állásában gabonaügyi igazgató címet viselt, s hatásköre az Udvari Haditanács felé csak tanácsossága harmadik évében nyert végleges tisztázást. Sem kinevezése, sem tevékenysége nem volt a magyar alkotmányos előírásoknak megfelelő, azonban teljesen megfelelt Mária Terézia központosító törekvéseinek. Schönholz egyébként az állásában nyugdíjazásáig, 1784-ig megmaradt, s Pozsonyt véglegesen nem hagyta el, ott is halt meg 1794 november 13-án. Magyar nemesítése halála előtt négy évvel, hazai megtelepedésének csak mintegy utolsóelőtti záróakordja volt, mert fiai is magyar közszolgalatban helyezkedtek el.

1768-ban kapott tanácsosi címet benefai Bacsák József, régi kamarai tisztviselő. Bacsák családja is figyelmet érdemel, mert benne egy másik, a Schilsonétól jelentősen eltérő társadalmi típus képviselőjét láthatjuk. A Bacsák család nemességszerző ősé 1626-ban kapitány volt; ennek fia, János is a török elleni harcokban vett részt. Fogságba kerülve, váltságdíja teljesen tönkretette a család anyagi viszonyait. Ennek ugyancsak János nevű fia mint birtoktalan nemes, Vágújhelyen élt, de nemességét 1676-ban ismét megerősítették. E második János fia, a kamarai tanácsos apja, Bacsák Ferenc iskolamester volt Somorján. A tízgyermekes tanító fiai közül az egyik helytartótanácsi tanácsossáig vitte, miután hosszabb ideig megyei szolgálatban állott, és évek során át volt Pozsony vármegye alispánja, két másik fiú pedig a papi pályán működött, a legkisebb fiú viszont ügyvédként tevékenykedett. József nevű testvérük, ki 1721-ben született, 1744-ben tehát 23 éves korában lett járulnok a Kamaránál, de már addig is nemcsak tanulmányaival végzett és a joggyakorlat volt mögötte, hanem Pozsony megyénél rövid ideig esküdti tisztet is viselt. Huszonöt évi kamarai működés után, végighaladva a hivatali ranglétra fokozatain, lett előbb címzetes, majd egy évvel később tényleges tanácsos. Bacsákot szorgalma mellett már fia-

tal korában is ajánlotta az a tény, hogy a német írásos ügyvitelben is jártas volt. A Kamaránál a városi ügyosztályon is működött, itt is megismerte az ügyvitelt, a 1768-ban szóba került, hogy ő legyen a máramarosi adminisztrátor; de népes családjára (11 gyermeke volt), Pozsony megyei gazdaságának gondjára, valamint 25 évi szolgálatára való hivatkozással sikerült a megtisztelő, de súlyos kihatásokkal járó megbízatás alól mentesülnie. Bacsák szorgalma és nyilvánvaló lojalitása mellett is elég bátor volt ahhoz, hogy a felsőbb szándékoknak személyével kapcsolatosan ellent merjen mondani, amikor pozsonyi gyökeireit ki akarták tépni, és áthelyezni egy távoli országrészbe. Talán nyugodtan mondható, hogy benne egy tipikus, nyugat-magyarországi, agrárorientált, gyökeres, Pozsony környéki hivatalnokot lehet látni, amilyen aránylag kevés volt a Kamara vezető visztviselői közt. Mégis, ezekből a magyar szubalternekből is eljutottak némelyek – mint Bacsák is – a tanácsosok sorába. Hihetőleg Grassalkovics kamaraelnök pártfogolta Bacsákot mint magyar köznemest, kamarai pályafutásában, és talán a máramarosi adminisztrátorság terve is ebből a bizalomból származott, mert a kamaraelnök oda hozzá hasonló felfogású embert szánt. Bacsák azonban nem volt mozdítható, ahogyan későbbben sem. 1785-ben, II. József alatt nyugdíjazták.

1768-ban kapott tanácsosi címet Cosa Zacharias, Magyarország postafőszámvevője. Kérdéses ugyan, hogy Cosa kamarai tanácsos lett-e, vagy címzetes királyi tanácsos (a tiszti címtárakban ugyanis nem szerepel a kamarai tanácsosok sorában), mégis meg kell említenünk. Kinevezése ugyanis a kamarai királyi határozatok könyvében szerepel, s jelentősége abban van, hogy személyében szakember, éspedig postaügyi szakember jutott tanácsosi címhez. Cosa 1760-ban Budán, a Víziváros halálozási anyakönyvében van említve – fiát vesztette el –, valószínű, hogy akkor itt állomásozott. 1762-től, a postai hivatalnokoknak a tiszti címtárakban való megjelenésétől kezdve Pozsonyban szerepel mint postafőszámvevő. 1773-ig említik itt, utána állása évekig betöltetlen marad. A halálozási anyakönyvekben nem szerepel: valószínű, hogy elköltözött, hihetőleg Bécsbe.

A következő évben ismét egy német származású tanácsos jelenik meg a Kamaránál: Aspremont-Linden Johann Gobert gróf. Aspremont – a Rákóczi családdal való rokonsága miatt – nem egészen idegen. Indigéna és birtokos is, a magyar nemesség tagja, mindazonáltal kétségtelenül az udvari törekvések híve. Nem egészen fiatalon, 37 évesen lett tanácsos. Aligha tévedünk, ha úgy véljük, személyében Mária Terézia a származása és helyzete miatt közvetítő szerepre alkalmas egyéniséget kívánt akkreditálni a Kamara tanácsába.

Ezt megerősíti a következő két kinevezés is. Zichy Ferenc gróf (1770) és baromlaki, nagy- és kisunyomi Akács Ignác (1771) kinevezéseivel született magyarok kerültek a tanácsba. Akács előbb százados volt a hadseregben, hol 14 évig szolgált. A Kamaránál úgy látszik, nem jól érezte magát, mert már két év múlva nyugalomba ment. Ezután változott a helyzet.

Grassalkovics halála után (1771 december 1.) Mária Terézia szemmel láthatóan félretette a magyar rendek óhajaival számot vető politikát a kamarai tanácsosok kinevezésénél is. 1772-ben és 1773-ban két olyan tanácsost is nevezett ki, kik nem voltak magyar nemesek. Előbb Karl Fritz von Rustenfeld kapott ilyen állást (1772. aug. 22.). Unokatestvérével együtt már mint az Udvari Kamara titkára kapott 1764-ben örökös tartományi nemességet: magyart egyáltalán nem. Itt-tartózkodása nem volt hosszú: 1773- szeptemberében Bécsbe hívták szolgálattételre, s 1774 után eltűnik a neve a magyar tiszticímtárakból is. Valószínűleg utódául volt szánva Johann Peter von Hentl, ki német-római birodalmi lovag és karintiai nemes volt. Hentl magyar kamarai tanácsosi kinevezése előtt tartományi tanácsos volt a karintiai reprezentációnál és kamaránál, s 1770-ben itt már 3000 forintnyi fizetést élvezett. A lovagi címet 1772-ben nyerte el; Pozsonyba 1773 júliusában történt kinevezésekor már ilyen minőségben jött. Karintiai szolgálati idejét a Ma-

gyar Kamaránál beszámították. 1776-tól a Kamara irodájának igazgatója is volt, ami minden írásbeli ügybe való betekintés jogát és lehetőségét jelentette számára. Előbbi osztrák társához, Fritzhöz hasonlóan, ő sem lett soha magyar nemes. Mindkét neje ausztriai volt (az első 1775 decemberében halt meg Pozsonyban); a második házasságából származó gyermeke keresztapja azonban már magyar: Szöllősy Ferenc magyar kamarai tanácsos. Kapcsolata autochton kollégáival tehát hamar kialakult. Családja 1796-ban ismét Bécsben élt. Ő sem halt meg Pozsonyban; a tiszticímterében 1780-ban szerepel utóljára, a kamarai tanácsosok sorában.

Még 1772-ben került át a Helytartótanáctól a Kamarához Csáky József gróf. Csákyt még két magyar tanácsos követte: a szubaltern tisztviselőből felemelkedett Sáhgy Gergely, ki még 1743-ban kezdte a szolgálatát mint járulnok, s a kancellista, fogalmazó, kiadó, jegyzőkönyvvezető, titkár fokozatokon keresztül jutott el a tanácsossáig; a másik Szöllősy Ferenc volt, aki utóbb, II. József idején nyitrai adminisztrátor lett. Mind a kettő lelkiismeretes hivatalnok.

A Szepesi Kamara, vagy másnéven Kassai Kamara Adminisztráció átszervezésével is kapott magyar tanácsost a pozsonyi központ. Orczy László, a költő Orczy Lőrinc másodikszülött fia már 21 éves korában lett a Szepesi Kamaránál tanácsos. Az 1773/74. évi átszervezésnél feleslegessé vált Kassán, de fiatalága ellenére alkalmazni akarták, állása megtartásával, főrangú tanácsosként került a pozsonyi központhoz. Ezek az évek számára hivatalnoki tanulóévek voltak, hiszen itteni szolgálata kezdetén még csak 25 esztendő. Utóbb, a bécsi intézkedő körök számára alkalmas magatartása miatt 1791-től a Kamara elnöke volt egészen 1807-ig, haláláig.

Mária Terézia uralkodása utolsó éveig már csak egyetlen nem magyar tanácsost nevezett ki a Kamarához: Ugarte Aloyst. Ugarte családja a XVII. században származott át Spanyolországból Ausztriába, illetve Csehországba, ahol előbb báró, majd 1713-ban gróf lett.

Némelyik kancelláriai tanácsosnak szónoki műve is maradt fenn. Koller Ferenc Xavérnak például, aki több, mint két évtizeden át Bars negye főispánja volt, két nyomtatott beszéde ismeretes. Mit is mond megyéje közönségének a főispán? Az egyik beszédben, mely 1759-ből való, az uralkodó iránti hűségre figyelmezteti az alattvalókat. Anyagi támogatást kér – ekkor már második éve folyik a hétéves háború –, és emlékeztet arra, hogy az uralkodó "Palaestra"-t alapított a nemesi ifjúság számára. Rámutat arra, hogy "külföldiektől szinte pénzünk kidobásával kérjük azt, amit, ha ipar jönne be, idehaza is beszerezhetnénk". Buzdítja az ifjúságot a hadi pályára. Rámutat, hogy a megyére rábízták a levéltár gondját, ami nyilvánvalóan eredmény a megye számára. Figyelmeztet, hogy a levéltár nincs kihasználva. Második beszédében, 1782-ben tisztújításnál visszatekint eddigi főispán-sága eredményeire. De újra figyelmeztet: az uralkodó nagy költséggel tartja fenn az állandó hadsereget, melynek védelme alatt békében élhetünk és közrend van. Hangsúlyozza, hogy "mi magyarok az Istenségtől a legjobban el vagyunk látva a természet ajándékaival, jobban, mint más, külső nemzetek", de félénkek vagyunk és a régi tisztelői, ami a nagy nekilendülésnek akadály. Rámutat az uralkodóház által tett eddigi nagy vívmányokra: a selyemtermelés behozatalára, a mezőgazdaság javítására, a kereskedelem és hajózás fejlesztésére, a fiúmei kikötő létesítésére. Ezekre utalva ajánlja a megye rendjeinek alispánjelöltjét, Bacskády Károlyt. Mint mindezekből látható, a tanácsos és főispán az uralkodói intenciók végrehajtója, a hadsereg fejlesztésének, a merkantilista és fiziokrata törekvéseknek szószólója a rendi önkormányzat felé. Mindenképpen a királyi abszolútizmus képviselője, tevékenységében a "commissarius regius" közigazgatási feladatainak maradéktalan végrehajtása érvényesül; nem ellenségesen ugyan a rendekkel szemben, de a megyei rendeknek az uralkodói kívánságok szolgálatába állítását célozva. Mint uralkodói tanácsos, mint főispán, egyaránt uralkodói tisztviselő, és nem a rendek képviselője. Hivatalnoki

származása, hivatalnoki pályafutása egyértelműen az uralkodó exponensévé teszi; nemesi rangja rangtársai iránt csak bizonyos megértést, de nem törekvéseikkel való azonosulást jelent.

Áttekintve a dikasztériális tanácsosok sorát, egy feltűnő jelenséggel találkozunk. Mária Terézia halála után a sietve reformáló II. József anyjának sok tanácsosától igyekezett megszabadulni, de ez nem érintette egyformán az egyes dikasztériumokat. Ugyanúgy az 1790/91. évek folyamán lezajlott fordulat sem.

II. József helytartótanácsi és kamarai tanácsosai a tízéves uralom alatt fokozatosan tűntek el az egyesített dikasztériumokból. A már régen nehezményezett magas létszámon a természetes úton való távozás: halálozás, nyugdíjbamenetel mellett az áthelyezés is segített. Több tanácsos önként távozott. Némelyek ezek közül II. József után még visszatértek, mint gr. Batthyány József, esztergomi érsek, aki 1785-ben megvált, de 1790-től haláláig, 1799-ig ismét tisztébe lépett. A főnemesi tanácsosok közül gróf Csáky József tért vissza 1785 után, de csak két évre: ő a Kamaránál volt közben egy ideig. Visszatért Mednyánszky János báró is, akinek megszakítása csak 2 évig tartott: 1789-től 1791-ig, s utóbb 1818-ig maradt. A köznemesi tanácsosok közül Skerlecz Ferenc maradt meg II. József után, 1797-ig. A kamarai tanácsosok közül Orezy László báró és Tersztyánszky Dániel maradtak meg 1790 után; az előbbi 1791-től 1807-ig a Kamara alelnöke lett, az utóbbi 1799-ben nyugdíjba vonult. Zichy Ferenc gróf 1785 után egy ideig zempléni főispán, majd 1790-től főpohárnok volt. Brunszvik Antal gróf a Helytartótanácsba került, s 1793-ban halt meg. A legtöbben, ha megélték II. József halálát, visszavonultak, s mint magánemberek töltötték életük végét. Így pl. a többször emlegetett Schilson, aki Bécsben hunyt el 1810-ben. Még a Kancellária tanácsosai közül maradtak meg aránylag a legtöbben a közeletben, ha nem is a hivatal keretei közt. Így Pálffy Károly gróf alkancellár, aki II. József alatt is töretlenül haladt előre, 1787-ben kancellár lett, s az maradt 1807 novemberében bekövetkezett haláláig. Felsőbüki Nagy József is megmaradt tanácsosnak itt 1795-ig, amikor személynök lett; Nádasdy Mihály gróf pedig 1785-ben megvált ugyan a Kancelláriától, de koronaőr és főlovászmester lett. A magyar ügyekben megőrizte befolyását Izdenczy József, ki ugyan 1785-ben a kincstartói állást kapta, de a Staatsraton keresztül nem szűnt meg az állami centralizációért a rendek ellenében tevékenykedni. Leginkább tehát a Kancellária tanácsosainak befolyása maradt meg II. József halála után, ami érthető, hiszen közel voltak az udvarhoz.

A tanácsosok demográfiai viszonyai

Végezetül, a bár némileg hiányos életrajzi adatok alapján megkísérelhető a tanácsosok működési és népesedési jellemzőinek statisztikai megállapítása is.

Az adatok alapján a kancelláriai tanácsosságot érték el a legidősebb korban: Mária Terézia idején a Kancellária új tanácsosai átlag 42,5 évesek voltak, amíg a Helytartótanácsnál és a Kamaránál átlag 38,5 esztendősek. A királynő uralkodásának első felében a Kancellária új tanácsosai több, mint 45 évesek voltak: 1760 után az életkoruk a kezdéskor nem volt több 40 esztendőnél. De átlagban az összes dikasztériális tanácsosok életkora az egész uralkodási periódus idején a kezdéskor nem érte el a 40 évet. Nem voltak tehát fiatalok, hanem éppen javakorbeliek.

A tanácsosi szolgálati tartam a Kancelláriánál 9,5; a Helytartótanácsnál 12,7; a Kamaránál majdnem ugyanennyi esztendő volt átlagban. De amíg a Kancelláriánál az uralkodás első feléhez képest a második periódusban, 1760-tól nőtt, addig a másik két di-

kasztériumnál valamelyest csökkent a tanácsosi szolgálat időtartama, ami a fluktuáció felgyorsulásával magyarázható meg. Mária Terézia uralkodásának egész tartama alatt a dikasztériális tanácsosi szolgálat átlagosan 11,7 évet tett ki.

A tanácsosok átlagos élettartama 1740–1780 közt 65 esztendő volt. A három dikasztérium tanácsosai közt kevés különbség mutatható ki, bár kerek 66 évvel a kamarai tanácsosok voltak a leghosszabb életűek. Élettartam tekintetében a királynő uralkodásának első és második periódusa közt jelentős különbség nem volt. Mária Terézia dikasztériális tanácsosai a kor viszonyaihoz képest általában hosszú életű emberek voltak.

A dikasztériális tanácsosoknak kimutathatóan több, mint háromnegyed része házas volt. Nem minden házasság termékenysége ismeretes. De a házasságokra egyenként minimálisan 3,8 gyermek esett; ez csak a regisztrált gyermekek száma, bár lehetségesek a regisztrálásból kimaradtak is. Az 1740–1760 és 1760–1780-as periódus közt különbség csak a Kancelláriánál volt, ahol a második periódusban a házasságonkénti gyermekszám fogyása volt észlelhető. Általában azonban a tanácsosok családjai nem voltak gyenge szaporodásúnak minősíthetők, bár a gyermekek egy része, mint a korban általában minden rétegnél, az egész népességben, nem érte el a reprodukzív kort.

Mindent összevéve, Mária Terézia dikasztériális tanácsaiban olyan kiegyensúlyozott, életerős csoportot láthatunk, mely nemcsak szellemi tevékenységével, munkájával, de élettani erejével is kitűnt.

A királyi tanácsokra és az abszolutizmus uralkodói tanácsaira általában az alábbi források kívánnak említeni: Hock Carl – Biedermann Hermann Ignatz: *Der österreichische Staatsrath 1760–1848*. Wien, 1879.; Gross Lothar: *Die Geschichte der Deutschen Reichshofkanzlei von 1559 bis 1806*. Wien, 1933.; Walter Friedrich: *Die Theresianische Staatsreform*. Wien, 1958.; Regle Oskar: *Der österreichische Hofkriegsrat 1556–1848*. Wien, 1949.; továbbá Hintze Otto: *Der österreichische und der preussische Beamtenstaat im 17. und 18. Jahrhundert (= Staat und Verfassung. 2. Aufl. Göttingen, 1962.)*; Lotz Albert: *Geschichte des deutschen Beamtenums*. Berlin, 1914.; Dold Ingrid: *Die Entwicklung des Beamtenverhältnisses im Fürstenthum Fürstentum Fürstentum 1744–1806*. Allersbach am Bodensee, 1961.; Quartal Franz – Wieland Georg: *Die Behördenorganisation Vorderösterreichs von 1753 bis 1805 und das Beamtenum in Verwaltung, Justiz und Unterrichtswesen*. Büchl in Baden, 1977.; Gaillard Arthur: *Le Conseil de Brabant. 1–2. Bruxelles, 1898–1901.*; Boyer de Saint-Suzanne: *Le personnel administratif sous l'Ancien Régime*. Paris, 1868.; De Luçay Hélon: *Les origines du pouvoir ministériel en France...* Paris, 1881.; Antoine Michael: *Le Conseil du roi sous le règne de Louis XV*. Genève, 1970. és folytatása: Antoine Michael: *Le gouvernement et l'administration sous Louis XV. Dictionnaire biographique*. Paris, 1978., és a ma is legjobb francia összefoglalás: De Boislicle Arthur: *Les conseils du roi sous Louis XIV*. (1877, reprint: Genève, 1977.), amely, bár korábbi időszakra vonatkozik, jó áttekintést nyújt a francia tanácsokról.

A spanyol birodalomra vonatkozólag, részben korábbi periódusokról: Davila y Collado Manuel: *El poder civil en España*. Madrid, 1886.; Schäfer Ernesto: *El Consejo Real y Supremo de las Indias. 1–2. Sevilla, 1935–1947.*; Anglia és Írország: Turner E.R.: *The Privy Council 1603–1784*. Baltimore, 1927. és u.a.: *The Cabinet Council 1622–1784*. Baltimore, 1930., mindkettő két kötet. A Habsburg-birodalom korábbi korszakára említést érdemel Schwarz, Henry F.: *The Imperial Privy Council in the 17th century*. Cambridge, Oxford, 1943. (magyar tanácsosok életrajzával is). Idézhaza magyarul az alábbi összefoglalás jelent meg: Ember Győző: *A Habsburg-birodalom központi kormányzati szervei 1711–1765*. = *Történelmi Szemle* 1975. 2–3. sz. 445–488.l.

Az abszolutizmus és az uralkodói tanácsok: Hubatsch, Walter (szerk.): *Absolutismus*. Darmstadt, 1973. (Tanulmánykötet különböző szerzők e tárgyú munkáiból: ismételt reflektál a kérdésre.) Hasonlóképpen Otto Brunner: *Neue Wege der Verfassungs- und Sozialgeschichte*. 2.verm.Aufl. Göttingen, 1968. kül. 98–102., 149–157.l. Az abszolutizmus emberszemléletéről: Hecht, Jacqueline: *A demográfiai gondolat fejlődése Franciaországban = Demográfia* 1966. 319–320.l., továbbá Hans Sedlmayer művészettörténcsész észrevétele (utal rá Otto Brunner i.m. 172–173.l.). A magyar helyzetre: Ember Győző: *A m. kir. Helytartótanács ügyintézésének története*. Bp. 1940. és Kónyi Mária: *Az 1715–1722. évi rendszeres bizottság*. Bp. 1932.

A tanácsosok és a szubaltern tisztviselők: Ember Győző i.m. A szubordinációra vonatkozólag jellemző az O.L. Magy. Kamarai Levéltár, *Benignae Resolutiones* 16.Maii 1720. Ugyanez a királyi határozat intézkedik a munkafegyelméről és a munkaidőről is, mely két részre osztott volt.

Mária Terézia tanácsosai: 1608. évi X. t.c., majd 1622. é. XXIV., azután 1641: XI., 1659: XIV. és XXXVIII., 1662: IV., valamint 1681: IV. és XXVII. törvénycikkek intézkedtek arról, hogy Magyarországon hivatalt csak magyarok viselhetnek. Ezeket a törvényeket azonban, különösen I. Lipót korától kezdve, nem hajtották végre, főleg a Kamaránál nem, mivel meghatározott (kameralista szemléletű) szakembereket kerestek, s ilyenek a magyar nemesség soraiban ritkák voltak. A tanácsosok névsora: az O.L. Magy. Kancellária Itra. *Status Cancellariae 1690–1783* és *Index Individuorum Cancellariae 1690–1821*, Ember Győző id. munkája, az O.L. Magy. K. Helytartótanács Itra. *Series Alphabetica Individuorum Consilii 1724–1848*. és *Index Individuorum Exc.Cons. Reg. Locumtenent.Hung. 1724–1817* adatai, továbbá szerzőnek saját szisztematikus, a Magyar Kamara minden fontosabb állagán áthaladó kutatásain felépülő publikáció: Fallenbüchl Zoltán: *A Magyar Kamara tisztviselői a XVIII. században*. = *Levéltári Közlemények* 1970. 259–336.l. és u.a.: *A Magyar Kamara tisztviselői II. Józseftől a polgári forradalomig 1780–1848*. = *Levéltári Közlemények* 1972. 327–395.l.

A magyar főhivatalok Mária Terézia korában: Összefoglalás a tanácsosokra vonatkozólag Fallenbüchl Zoltán: *Verwaltung und Beamtenum in Ungarn zur Zeit Maria Theresias 1740–1780*. = *Die Verwaltung*. Berlin. Bd. 14. 1981. 329–350.l. alapján.

Az életrajzi rekonstrukció problémái: Az adatok az Orsz. Levéltár Mikrofilmtárában őrzött egyházi anyakönyvi filmmásolatok, különösen a Csehországból megszerzett Pozsony, Szent Márton székesegyház anyakönyvi mikrofilmmásolatainak alapján.

Udvar, országos méltóságok, tanácsosok: Magyar Kancellária, *Originales Referadae* (a kincvezésekre vonatkozó iratok).

Állásbetöltés és rangsorolás: A kérdéssel III. Károly korabeli, főként pretenziós vonatkozásban foglalkozott Wellmann Imre: *Rendi állás és hivatali rang a XVIII. század eleji kormányhatóságokban*. = *Levéltári Közlemények* 1940–1941. 250–303.l. Az egyházmegyes főpapok tanácsosságának kérdése: Magy. Kancell.

Ltr., Originales Referadae: 1742 No.13, 1752 No.107, 1753 No.187. A tanácsosok hivatkozási szempontjai: ugyanott, 1742 No.53, 1743 No.102, 1750 No.25, 1757 No.12, 1758 No.85, 1759 No.90. A felső- és alsómagyarországiak közti disztinkcióra példák: ugyanott, 1738 No.5, 1744 No.86, 1743 No.102.

A tanácsosok személye: Ember Győző és Fallenbüchl Zoltán i.m., a Kancellária és a Helytartótanács fentebb említett levéltári forrásai, valamint *Syllabus Alphabeticus Promotionum...usque Annum 1780*. OSZK Kézirattár, Fol.Lat. 792. Az életrajzi adatok kiegészítve Nagy Iván: *Magyarország családjai*. Pest, 1857–1868 és Kempelen Béla: *Magyar nemes családok*. Bp. 1911–1932, valamint, ahol ilyen volt, az egyes családok monográfiái alapján. Ezek közül kiemelendő Jedlicska Pál: *Eredeti részletek a ... Pálffy család okmánytárához*. Bp. 1910. Eszterházy János: *Az Eszterházy család és oldalágainak leírása*. Bp. 1901., Szabó Dezső: *A hercegi Fesetichek család története*. Bp. 1928., stb. Az adatok részben a pozsonyi anyakönyvekből közvetlenül vannak véve. A Magyar Kancellária tisztviselőinek lakóhelyére vonatkozólag Stadtarchiv Wien, *Totenprotokoll der Stadt Wien*, valamint Wanick, Ernestine: *Die Wiener Beamtenwohnung zur Zeit Maria Theresias*. Diss.d.Univ. Wien, 1931. (Gépirat). Niczky Kristóf hagyatéka: OSZK Kézirattár, Fol.Lat. 398 (Historia Politico-Literaria), Fol.Lat. 2334 (Volumen speciale prociatorum), és főleg Quart.Germ. 127 (Staatskenntnis von Ungarn). A Helytartótanácsra vonatkozólag Felhő Ibolya – Vörös Antal: *A Helytartótanács levéltára*. Bp. 1961., főleg 114–115., 136–138.l. A Magyar Kamara tanácsosaira vonatkozó adatok: főként a M. Kamarai Ltr. *Protocollum Cameralis Consilii* vonatkozó évi kötetei alapján. Cothmann Anton születési adata Dr. Anton Mayerhofer (Diözesanarchiv Wien) szíves közlése. Ribics György magyarországi eredete: Szinnyei József: *Magyar írók*, XI.köt. Bp. 1906, 955. hasáb. Schilson a bécsi *Totenprotokoll* szerint a magyarországi Sueschenban (Szucsány?, Szécsény?) született, és 1810. dec. 15-én, 67 éves korában halt meg Bécsben Batthyány herceg házában. A nagyatjára, Schilson János Mihály soproni polgárjogára és eredetére vonatkozó szíves közlés Tirnitz József levéltárosnak köszönhető. A *Magyar Életrajzi Lexikon*ban hiányos biográfiai adatokkal szereplő Schilson eredetének további tisztázását megnehezíti, hogy a vonatkozó iratok a würzburgi állami levéltárban az 1945. márc. 16-i légitámadás alkalmával elpusztultak. (Dr. A. Tausendpfund levéltári főtanácsos, Würzburg, szíves közlése.) Schönholzra vonatkozólag: Státny Archiv Bratislava (Pozsony megye levéltára) *Acta Nobilitaria* (1791). Bacsák: ld. Fallenbüchl, *A Magyar Kamara tisztviselői a XVIII. században*. = *Levéltári Közlemények* 1970, 288.l., továbbá M.Kam..Ltr., *Litterae ad Cameram* 1743 No.143, *Benignae Resolutiones* 1768. máj. 31. és Köller beszédei: *Alloquium ... ad status et ordines ... Comitatus Barsiensis...* (Tyrnaviae, 1759. ; OSZK 199.972) és *Sermo – ad status et ordines congregatos...* (Budač, 1782. OSZK 199.795)

DIE UNGARISCHEN DIKASTERIALRATSMITGLIEDER MARIA TERESIAS
1740–1780

Z. FALLENBÜCHL

Die königlichen Räte und die korporative Geschäftsführung. Der königliche Rat war das Produkt eines seit dem Mittelalter dauernden Prozesses und war in Europa überall zu finden, wo eine stärkere Herrschergewalt sich entwickeln konnte. Die alte Institution des Consilium Regium erhielt aber seit dem XV–XVI. Jahrhundert einen neuen Inhalt durch die Fachkenntnisse der von dem Herrscher ernannten Ratsmitgliedern. Jene vom Geistlichen Stand spielten vom Anfang an eine besondere Rolle.

Der Absolutismus und die königlichen Räte. Im XVIII. Jahrhundert sind die Räte der Herrscher bereits in ganz Europa einander schon ziemlich ähnlich: so auch in Ungarn. Eine besondere Rolle spielte hier der Einfluss der Stände, des Hoch- und Niederen Adels. Die Mitglieder des Adels konnten in der Politik Vorteile zugunsten ihrer Familien bzw. ihres Standes hoffen, wenn sie Anstellungen in den Räten der königlichen Dikasterien annahmen.

Die Ratsmitglieder und die subalternen Beamten. Die Dikasterien waren hierarchisch aufgebaut, mit einer Anzahl von Subalternen. In Ungarn war die Differenzierung von Ratsmitgliedern und Subalternen im XVIII. Jahrhundert stark: der Aufstieg der Letzteren zum Ratsmitglied war ziemlich schwer. Der Subalterne konnte am Ende seiner Laufbahn am ehesten noch mit der Ernennung zum Titularratsmitglied rechnen.

Die Dikasterialratsmitglieder Maria Theresias. Die Ernennung der Ratsmitglieder geschah mit Berücksichtigung der verfassungsgemässen Vorschriften. Vertreter des katholischen Hohen Klerus, des Hohen und des Niederen Adels teilten die Ratssitze nach einem nicht immer beachteten Proportz: die Wahl des Herrschers war frei. Wenn selten Bürgerliche ernannt wurden, mussten sie geadelt werden. Maria Theresia übernahm die Ratsmitglieder ihres Vaters. Nur im Laufe vieler Jahre wurden diese – durch Tod oder Abdankung von Leuten ihrer eigenen Wahl ersetzt. Um 1750 waren die ungarischen Dikasterialratsmitglieder Maria Theresias schon in beträchtlicher Zahl; 1760 gab es nur mehr sehr wenige von den Leuten Karls III./VI./

Die ungarischen Dikasterien waren zur Zeit der Königin die Königl. Ung. Hofkanzlei, der Königl. Ung. Statthaltereirat und die Königl. Ung. Hofkammer. Die Hofkanzlei existierte als Dikasterium, in Wien, seit der Neuordnung im Jahre 1690; der Statthaltereirat bestand erst seit 1723, in Pressburg. Diese politischen Organisationen waren nicht alt. Nur die Königl. Ung. Hofkammer, ebenfalls in Pressburg, war alt, sie bestand seit dem XVI. Jahrhundert, war aber hauptsächlich ein Wirtschaftsorgan. Bei den zwei ersteren Dikasterien war die Zahl der subalternen Beamten im Verhältnis zu den Ratsmitgliedern klein; bei der Hofkammer, wo es viel Rechnungsarbeit gab, beträchtlich grösser. In Ungarn gab es bei den Dikasterien keine "Gelehrtenbank": die Fachkräfte kamen aus dem Niederen Adel oder waren Ausländer. Ein Betätigungsfeld für tüchtige Beamte gab es besonders bei der Ung. Hofkammer. Aber obwohl die Hofkammer am stärksten Landfremde hatte, waren auch ihre Ratsmitglieder überwiegend Landeskinder. Hier war der ungarische Magnateneinfluss am geringsten.

Probleme der biographischen Rekonstruktion. Die Laufbahn der Ratsmitglieder zu bearbeiten ist keine leichte Aufgabe. Dazu waren Matrikel Forschungen ebenso nötig, wie Bearbeitung der ungarischen genealogischen Fachliteratur, welche aber viele Mängel aufweist. Erleichternd war, dass die Ratsmitglieder alle der katholischen Religion angehörten; erschwerend dagegen, dass nur selten brauchbare biographische Bearbeitungen zur Verfügung stehen. Bei der komplexen Forschung stellte es sich heraus, wie wenig der Lebenslauf selbst der für jene Zeit bedeutenden Persönlichkeiten bekannt gewesen war.

Hof, Hofwürdenträger und Ratsmitglieder. Bei Ernennung der Ratsmitglieder spielte der Wiener Hof eine wichtige Rolle. Die ungarischen Hofwürdenträger: der Palatin, der Oberste Landrichter, der Banus von Kroatien und der Schatzmeister (Tavernicus) waren Befürworter bei den Ernennungen. Der ungarische Hofkanzler, und die Erzbischöfe von Esztergom und Kalocsa hatten auch die Möglichkeit, empfehlen zu können. Zur Zeit Maria Theresias waren die Hofwürdenträger ausnahmslos bejahrte Leute aus sehr alten Magnatenfamilien, treue Anhänger der Dynastie.

Die Besetzung der Dikasterialratsstellen und die Rangordnung. Als erstes Dikasterium galt die Ung. Hofkanzlei, als zweite der Statthaltereirat, als dritte die Hofkammer. Die Beförderungen der Ratsmitglieder gingen zumeist in dieser Reihe, jedoch gab es einige Ausnahmen. Innerhalb der Räte war die Frage der Dikasterialratsmitgliedschaft aus dem Geistlichen Stande in dieser Zeit wichtiger, als die Präzedenzfrage der einzelnen Persönlichkeiten. Solange Maria Theresia allein regierte, war die Rolle der Geistlichen Ratsmitglieder bei der Hofkanzlei und beim Statthaltereirat unangetastet: Joseph II. als Korregent und Thronfolger wollte sie aus den Dikasterien verdrängen, was aber auch der ungarischen Verfassungswidrig war, und in der Lebenszeit der Königin nicht ganz gelang. – Die Analyse der Ernennungsgesuche für die Ratsmitgliedstellen zeigt, dass die Stellen zumeist den Aspiranten mit Administrationskenntnissen verliehen wurden. Niederungarische Herren (aus dem Westteil des Landes) scheinen den oberungarischen gegenüber bevorzugt zu sein.

Persönlichkeiten der Dikasterialräte. Unter Maria Theresia wurden in 40 Jahren bei den drei ungarischen Dikasterien insgesamt 176 Ratsmitglieder ernannt; in 5 Fällen waren auch Ratsmitgliedspraktikanten zugelassen. Die 176 Ernennungen betrafen 157 Personen. Ein Vorrücken von der Hofkammer zur Hofkanzlei zeigten nur zwei Personen auf: Pál Feseticch und Anton Cothmann; beide sehr bedeutende Wirtschaftsexperte ihrer Zeit.

(Die folgenden alphabetischen bzw. chronologischen Tabellen betreffen die Betätigung und die Biographie der einzelnen Dikasterialratsmitglieder. In der ersten Tabelle Dienst als Rat bei den einzelnen Dikasterien. In der zweiten bedeuten die Rubriken neben den Namen folgende Angaben: Früherer Dienst; Lebensalter bei der Ernennung, Dienstzeit in Jahreszahlen; Dienstjahre als Ratsmitglied; Späterer Dienst; Geburts- und Sterbejahr; Lebensalter beim Tode; Ehe oder Zölibat; Name der Gattin; Zahl der /bisher bekannten/ Kinder, und zwar: Knaben, Mädchen und insgesamt. Die zur Fortpflanzung nicht gelangten sind in Klammern.)

Ernennung, Ernennungspolitik. Bei der Hofkanzlei wurden zumeist schon vom Anfang der Regierung Maria Theresias Gemeinadelige zum Ratsmitglied ernannt; manche wurden im Laufe der Dienstzeit zum hochadeligen Ratsmitglied promoviert. Die Ursache dafür scheint zum Teil die Zögerung der Hochadeligen gegen Amtsgebundenheit des Dikasterialdienstes und der angestammte Unabhängigkeitssinn dieser, zum Teil aber die Tendenz, einen Dienst-Hochadel zu erziehen. Die Ratsmitglieder der Ungarischen Hofkanzlei samt ihren Subalternen, bildeten eine kleine ungarische Insel in Wien; sie spielten dort eine für das Land wichtige Vermittlerrolle. – Beim *Statthaltereirat* waren in den ersten zwei Dezennien der mariatheresianischen Regierung noch die Mitglieder der alten ungarischen Magnatensippen tonangebend; nach 1760 immer mehr die zum Hochadeligen beförderte Gemeinadelige, aber auch ganz junge, in Wien (besonders im Theresianum erzogene) Magnatensöhne. Daraus ist eine Verjüngungstendenz im Sinne der absolutistischen Bestrebungen ersichtlich. Zwar förderte die Geschäftsführung durch Kommissionen eine Spezialisierung der Ratsmitglieder auf verschiedenen Fachgebieten, da aber die einzelnen Personen sich mit mehreren Problemkreisen beschäftigen mussten, war diese Spezialisierung begrenzt. – Bei der *Ung. Hofkammer* zeigte sich am Anfang der Regierung Maria Theresias eine Tendenz der Ernennung von ungarischen Gemeinadeligen, mit guter wirtschaftlicher oder historisch-juridischer Erfahrung (Ferenc Török, Adám Rajcsányi, Jakab Szvetics). Einige Spezialisten wie Johann Anton De Jean de Hanssen (Salzwesen) und Ferdinand Konrad Posch (Militärversorgung) waren gebürtige Ausländer. Nach Beendigung des österreichischen Erbfolgekrieges kam im Zusammenhang mit der Verwaltungsreform und des Tributswesens die Frage der Besteuerung des Adels aufs Tapet. Die Dissonanz zwischen der Königin und den ungarischen Ständen wirkten auch auf die Ernennungspolitik aus. Seit 1750 kamen gelegentlich indigenatslose Ausländer in den Ung. Hofkammerat hinein. So zum Beispiel der Ansiedlungsexperte Anton v. Cothmann, der erst viel später das ungarische Indigenat erwarb. Ältere, verdienstvolle ungarische Hofkammerbeamte (so z.B. der latein-barocke Dichter Dr. László Fülczy) wurden nur zum Titularrat befördert.

Es wurden auch Ratsmitglieder ohne ausländischen oder ungarischen Adelsstand ernannt; diese wurden nachträglich geadelt. (So z.B. Franz Joseph Redl, Administrator der Kameralgüter von Bács.) Begabte, tüchtige Leute (wie z.B. der bekannte Wolfgang v. Kempelen) waren im Ung. Hofkammerat keine Seltenheit; der Verdienst ging der ständischen Zugehörigkeit vor. Nach dem Landtag 1764/65 nahm die Königin auf die ständischen Empfindungen keine Rücksicht mehr. In dieser Epoche kamen Anhänger des königlichen Absolutismus in besonders grosser Anzahl in den Ungarischen Hofkammerat, darunter mehrere Ausländer. Eine interessante Persönlichkeit der späteren mariatheresianischen Periode war Johann v. Schilson, Schriftsteller und Experte für Städtewesen, ein gebürtiger Ungar. – Die absolutistische Tendenz bedeutete aber bis zum Tode Maria Theresias das Verdrängen ungarischer adeliger Ratsmitglieder alten Typs aus den Dikasterien noch nicht. Die Dikasterialratsmitglieder Maria Theresias wurden erst unter Joseph II. rasch abgelöst. Manche kamen aber nach dem Ableben Joseph II. zurück, und erwarben dort wieder starke Positionen bzw. kamen in Hofwürden oder andere hohe Anstellungen. Die Dikasterialratsmitglieder der mariatheresianischen Zeit wirkten noch bis zur Wende des XVIII. und XIX. Jahrhunderts erfolgreich.

Die demographischen Verhältnisse der Dikasterialratsmitglieder. Auf Grund der zur Verfügung stehenden Angaben ist auch eine statistische Wertung möglich. Die Dikasterialratsmitglieder waren bei ihrem Antritt zum Rat im allgemeinen nicht über 40 Jahre alt; bei der Hofkanzlei am Anfang der Regierung noch über 45, nach 1760 aber kaum über 40. – Die Dienstdauer war bei den Dikasterien der ganzen mariatheresianischen Periode im Durchschnitt 11,7 Jahre; diese zeigte nur bei der Hofkanzlei eine wachsende Tendenz. – Die durchschnittliche Lebensdauer der Dikasterialratsmitglieder war in der ganzen Periode 65 Jahre; bei der Ung. Hofkammer sogar 66. Sie waren langlebige Leute. – Mehr als der 3/4 Teil der Ratsmitglieder war als verheiratet bekannt. Im durchschnitt kamen auf die Ehen 3,8 Kinder, sofern die Geburten bekannt sind; ein Teil kann jedoch wegen Mangel der Quellen unbekannt geblieben, so, dass die tatsächliche Fertilität grösser war. Die Dikasterialratsmitglieder Maria Theresias waren jedenfalls eine nicht nur durch geistige Betätigung, sondern auch durch Vitalitätskraft sich auszeichnende Gruppe.